

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

Právnická fakulta

Katedra občanského práva

**Právní následky porušení smlouvy v občanském
právu**

Diplomová práce

Jan Hoder

Vedoucí diplomové práce:

Prof. JUDr. Jiří Švestka, DrSc.

Praha, 2009

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci zpracoval samostatně a že jsem v ní vyznačil všechny prameny, z nichž jsem čerpal, způsobem ve vědecké práci obvyklým.

V Opočně 1.8.2009

Jan Hoder

Poděkování

Děkuji panu prof. JUDr. Jiřímu Švestkovi DrSc., vedoucímu mé diplomové práce za cenné připomínky a účinnou pomoc při zpracování.

V Opočně 1.8.2009

Jan Hoder

Úvod

Žijeme v moderní demokracii, která je založena na širokém spektru svobod, které jsou garantovány Ústavou a Listinou základních práv a svobod. Jednou z těchto svobod je i svoboda se libovolně zavazovat a vstupovat do závazkových právních vztahů. Pro občanské právo je charakteristický vznik závazku ze smlouvy. Svoboda, nám poskytnutá, zaručuje, že si můžeme libovolně vybrat smluvního partnera a s ním dohodnout uzavření jakéhokoliv typu smlouvy, nebo si dokonce upravit vzájemná práva a povinnosti, jinak než nabízí Občanský zákoník. Ve smlouvě se strany navzájem dobrovolně zavazují poskytnout si navzájem určitá plnění, zpravidla něco dát, něco udělat, něčeho se zdržet nebo něco strpět. Dare, facere, omitere, pati – jak říká římskoprávní terminologie.

Svým závazkem strany vyjadřují vůli své závazky plnit a nesou odpovědnost za případné porušení této povinnosti. Římské právo to formulovalo zásadou pacta sunt servanda neboli smlouvy mají být dodržovány. Teorie mluví o tzv. lex contractus, čímž vyjadřuje názor, že smlouva a její dodržení by pro smluvní strany mělo mít význam zákona. Porušení smlouvy, obdobně jako porušení zákona, je pak sankcionováno podle příslušných ustanovení občanského zákoníku, popřípadě jednotlivými ustanoveními ze smlouvy. To ovšem nemění nic na faktu, že zásada pacta sunt servanda by neměla být pouhou poučkou pro studenty právnických fakult, ale její morální poselství a dosah by měly působit hlavně na vůli smluvních stran svým závazkům dostát. Je ale na společnosti, jaké si stanoví mantinely chování, co bude ochotná tolerovat a co ne. Letos uplyne 20 let od Sametové revoluce, což je téměř polovina času, po který v naší zemi vládli komunisté. Za těch 20 let prošla Česká republika výraznými změnami a to jak po stránce společenské, politické i právní. Řada zákonů absolutně nevyhovovala potřebám moderní demokracie a principům svobodného a otevřeného trhu. Výraznými změnami prošlo i občanské právo. Potřeba nové legislativní úpravy dokonce vyústila v několikaletou práci předních českých civilistů na návrhu nového Občanského zákoníku. Čas ukáže, jaký bude mít nová právní úprava vliv na dodržování smluv, popřípadě hojení poškozených.

Hlavní motivací smluvních stran při vstupování do smluvních závazků by ale mělo být řádné a včasné dodržování a plnění povinností, ke kterým se zavázaly. Představa, že by tak vždy činily samy od sebe je utopická, ale bylo by v zájmu všech, aby se procento těch „řádně a včas“ splněných smluv výrazně zvýšilo.

Pro případy, kdy se tak nestane, má zákon připraveny instituty jako odpovědnost za škodu, smluvní pokuta, úroky z prodlení atd. A právě následky případů, kdy jedna ze smluvních stran poruší, ať již úmyslně nebo ne, svoji povinnost plynoucí ze smlouvy, jsou tématem této práce. Rád bych v ní objasnil podmínky jejího vzniku a způsoby které může poškozený uplatnit na svou obranu.

1. Zásady a principy občanského smluvního práva

Některé právní zásady prostupují celým právním pořádkem (například lex posterior derogat priori), jiné jsou vázány na určité odvětví práva (např. vztah nadřazenosti pro oblast veřejného práva a vztah rovnosti pro právo soukromé). Za hlavní zásadu občanského práva bývá považována parémie „vše je dovoleno, co není výslovně zakázáno“¹. Pro účely této práce bude následovat stručné přiblížení těch zásad a principů, které jsou typické pro právo smluvní. Měly by být pomocné především jako vodítko při interpretaci a objasnění právních situací.

Zásady rovnosti subjektů a svobodné vůle jsou typické pro občanské právo. Ústavní soud nabízí ve svém nálezu výmluvnou definici: Autonomie vůle, specificky ztělesněná autonomií smluvní, tj. ve volnosti uzavírání smluv, nemůže znamenat pouze volnost výběrů typů smluv, výběru smluvního partnera, utváření obsahu smluv, volnosti formy, ale znamená i možnost svobodně se dohodnout na zániku smluvního vztahu a na případných následcích dohody o zrušení smlouvy². Na jednu stranu tedy občanské právo poskytuje volnost a svobodu, ale vyžaduje po subjektech, aby nesly za své případné protiprávní chování následky. Těmito následky jsou odpovědnost za škodu, odpovědnost za vady a jiné.

Princip náhrady škody je jedním z vůdčích principů občanského práva. Je založen na rovnosti subjektů a odpovědnosti za vlastní chování. Důležitá je především jeho preventivní a reparační funkce. Do občanskoprávních vztahů vnáší jistotu a je důsledkem staré římské zásady *neminem laedere* – nikomu neškodit, která je zakotvena v § 415 Občanského zákoníku.

Zásada pacta sunt servanda říká, že smlouvy mají být dodržovány. Zákonodárce ho promítl do ustanovení § 493. Toto ustanovení vyjadřuje zásadu, která má základní význam pro právní jistotu účastníků závazkového právního vztahu bez ohledu na to, z jakého důvodu závazek vznikl³. V zásadě je sice vyjádřen zájem na dodržování smluv, ale to míří spíše na jednostranné a nežádoucí porušování smluv. Zákon umožňuje účastníkům uzavřít dohodu o

---

¹ Pojem parémie lze charakterizovat jako obecnou právní kategorii – zásadu. Občanské právo hmotné, 2. vydání, Brno: Doplněk, 2008, str. 16

² Nález Ústavního soudu sp. Zn. I. ÚS 670/02

³ Občanský zákoník, Komentář, 10. vydání, Praha: C. H. Beck, 2006 str. 885

změně závazkového vztahu, popřípadě zrušení dohody při splnění jím stanovených podmínek jako například odvolání plné moci.

Na závěr je třeba zmínit princip, bez kterého je uplatňování práva v současné době nepředstavitelné a sice „**vigilantibus iura scripta sunt**“ nebo-li bdělým náležejí práva. Upozorňuje mimo jiné na to, že aby oprávněný využil možnosti uplatnit svá práva, musí tak učinit ve lhůtě a způsobem stanoveným zákonem. V případě, že tak neučiní, stává se právo nevymahatelným.

2.1. Smlouvy

Smlouva je nejstarším, nejčastějším a nejtypičtějším důvodem vzniku závazkových právních vztahů. Podrobné úpravy se závazkové právo dočkalo v době antického Říma, kdy vzniklo velké množství institutů a názvosloví, které jsou využívány hojně i v dnešní době. Z hlediska systematického jsou smlouvy právní úkony a z logiky věci se bude jednat o dvou či vícestranné právní úkony. A jako takové musí splňovat veškeré náležitosti, které zákon předepisuje pro platnost právních úkonů. Kontrahenti musí mít způsobilost k právním úkonům (§ 38 ObčZ), jejich vůle musí být (§ 37 ObčZ) svobodná (bez přítomnosti nedovoleného nátlaku, jak ve vzniku, tak v projevu), vážná (nikoliv simulovaná a bez vnitřní výhrady) a prostá omylu (§ 49a ObčZ) a tísně (§49 ObčZ. Definic smlouvy je několik, ale v zásadě se od sebe výrazně neliší, smlouvou tedy je: dvoustranný, resp vícestranný právní úkon, k jehož vzniku je třeba shodného projevu vůle (dohody, konsenzu) dvou, resp. více smluvních stran ohledně celého rozsahu smlouvy⁴, tím zakládá jedné straně – věřiteli subjektivní právo. Subjektivní práva by neměla žádný význam bez odpovídajících právních povinností druhých subjektů nerušit výkon subjektivního práva či něco strpět, dát nebo konat či nekonat⁵. Občanský zákoník věnuje otázkám závazků ze smluv zhruba třetinu svého obsahu. Stanovuje pravidla pro jejich vznik, průběh i zánik a ve své zvláštní části u takzvaných typizovaných smluv nabízí jejich podrobnou úpravu. V § 2 odst. 3. umožňuje smluvním stranám, aby si sjednaly vzájemná práva a povinnosti odchylně od zákona. Na toto ustanovení navazuje § 51 upravující takzvanou nepojmenovanou, v Občanském zákoníku neupravenou smlouvu. Tato svoboda není absolutní, je omezena ve prospěch slabší strany u

---

⁴ Občanské právo hmotné, Praha: ASPI, 2003, str. 123

⁵ Teorie práva, Praha: ASPI, 2003 str. 104

spotřebitelských smluv a kogentními jsou i požadavky na některé důležité právní úkony jako například závět' a převod nemovitosti.

2.2. Formy smluv

Zbytečný formalismus ztěžuje uzavírání smluv a tím i každodenní život. Proto je občanské právo v zásadě neformální a většinu smluv lze uzavřít v jakékoliv formě, typicky ústně. Přesto některým smlouvám, hlavně z důvodů právní jistoty, zákon v daných případech předepisuje určitou formu. Například pro platnou smlouvu o převodu nemovitosti je předepsána písemná forma v § 46 odst. 1 a 2. Strany si mohou sjednat že smlouva musí být uzavřena písemně, což je praktické především z hlediska případného řešení sporů ze smluv.

2.3. Vznik smlouvy

Vznik smlouvy upravuje Občanský zákoník v části první, hlavně čtvrté § 43a a následujících. Smlouva vzniká okamžikem kdy se setkají souhlasné projevy vůle obou nebo více kontrahentů. Okamžik vzniku je různý u konsenzuálních a reálných smluv. U konsenzuálních smluv stačí k jejich vzniku dohoda, reálná smlouva vzniká až odevzdáním věci druhému kontrahentovi.

2.4. Obsah smlouvy

Obsah smlouvy tvoří vzájemně protichůdná subjektivní práva a povinnosti (oprávnění – pohledávka věřitele je závazek – dluh dlužníka). Dispozitivní úprava závazků v občanském zákoníku umožňuje stranám sjednat si vzájemná práva a povinnosti odchylně od zákona, neplatí to však vždy, viz kogentní ustanovení u spotřebitelských smluv.

2.5. Zánik smlouvy

Strany vstupují do závazkově právních vztahů vždy s určitou motivací, svým jednáním sledují určitý cíl, účel. Dosažením tohoto cíle neboli perfektním splněním vzájemných povinností závazek zaniká. Na splnění smlouvy existují v teorii dva názory, jeden vidí splnění jako jednostranný právní úkon, jehož učiněním dosáhne dlužník zániku závazku. Pro druhý je splnění dvoustranný právní úkon – tzv. soluční smlouva, na jedné straně to je poskytnutí

předmětu plnění dlužníkem (předmět plnění je to, co je dluhováno⁶), na straně druhé jeho přijetí věřitelem, věřitel totiž musí plnění přijmout, teprve potom závazek zaniká. Nepřijetí plnění věřitelem za následek prodlení věřitele a s ním spojené následky. Zánik závazku splněním je již pojmově nejvíce žádoucí a odráží vůli a schopnost stran dostat svým závazkům. Bohužel se tak neděje vždy, poskytnutá plnění často vykazují různé vady (ať již faktické či právní viz níže). Záleží pak na povaze a závažnosti vad, zda je možné závazek řádně splnit po jejich odstranění, nebo zda jsou natolik závažné, že zakládají důvod pro zrušení smlouvy.

2.6. Krátce k předmluvní odpovědnosti- culpa in contrahendo

Jednání vedoucí k uzavření smluv je postaveno na vzájemné důvěře a ohleduplnosti smluvních stran. Velice snadno se může stát, že se potenciaální smluvní strana dostane do situace, kdy stranám vzniknou nemalé náklady již před uzavřením smlouvy, zvláště pokud je třeba připravit rozsáhlou dokumentaci, expertní posudky nebo právní služby. Pokud pak potenciaální smluvní partner bezdůvodně odmítne uzavřít smlouvu, může tím způsobit druhé straně nemalé škody. S tímto problémem se potýkal Nejvyšší soud v svém rozsudku sp. zn. 29 Odo 1166/2004 a došel k závěru, že *culpa in contrahendo* nemá smluvní charakter a dále se zabýval požadovanou náhradou škody pouze v rozsahu mimosmluvní odpovědnosti. Nejvyšší soud se vyjádřil, že „není žádný důvod, pro který by se zákonná povinnost vyplývající z ustanovení § 415 ObčanZ neměla vztahovat i na chování potenciaálních smluvních partnerů při jednání o uzavření smlouvy. ...a pokračuje: tím, že v případě vynaložení nákladů, které nelze považovat za běžné (obvyklé) pro uzavření smlouvy konkrétního typu, a jejichž potřeba vyvstala v důsledku specifických požadavků druhé strany, nelze vyloučit možnost jejich posouzení jako škody podle výše odkazovaného ustanovení.“⁷ Tím se Nejvyšší soud jasně vyjádřil o důležitosti § 415 a deklaroval tím velký důraz na prevenci škod a zájmu společnosti na jejich přecházení a minimalizaci.

3. Následky porušení smlouvy

---

⁶ Knapp, V. Splnění závazku a jiné způsoby jeho zániku. Praha: Nakladatelství Československé akademie věd, 1955, str. 50

⁷ Předmluvní odpovědnost – culpa in contrahendo, J.Hrádek, Jurisprudence 4/2009

Občanský zákoník stanoví v § 599, že dluhy mají být plněny řádně a včas. A proto, že kontrahenti jsou vzájemně v postavení věřitele i dlužníka, platí to i o smlouvách obecně. Nedodržení jedné nebo obou těchto podmínek má za následek, porušení smlouvy samotné. Porušení povinnosti s sebou nese újmu společensky významným a chráněným hodnotám a zájmům⁸. Proto se právo snaží těmto následkům v lepším případě předcházet, nebo je alespoň napravovat. Hovoříme proto o funkci preventivně výchovné a funkci reparační. Úprava odpovědnosti za škodu neplní funkci represivní. Nelze proto škůdci uložit náhradu škody jako trest⁹.

Subjekt, který poruší smlouvu, nese za své jednání odpovědnost. K porušení smluvní povinnosti dochází tehdy, jestliže ten, kdo je k něčemu povinen, se nechová tak, jak by se podle svých povinností chovat měl. Čili může k němu dojít konáním – omisivně, nebo nekonáním – omisivně. Porušení smlouvy může a zpravidla s sebou nese negativní důsledky ať už ekonomického, společenského, nebo právního rázu a to jak pro věřitele, tak následně pro dlužníka, tyto následky mohou mít nejrůznější podobu. Záleží ale na povaze porušení a obsahu smlouvy, jaký následek v konkrétním případě vyvolá a jakým způsobem bude řešen. Například v případě odpovědnosti za vady je možná oprava zboží, jeho výměna nebo snížení ceny pokud je vada neodstranitelná. S tím, že odpovědnost za vady se vztahuje na zboží, které bylo předmětem smlouvy, ale pokud by vznikla vlivem vady zboží věřiteli škoda na jiném majetku, je za ní dlužník odpovědný podle odpovědnosti za škodu podle §420 a n..

Nesplněním smlouvy včas se dlužník ocitá v prodlení. Povinnost plnit primární závazek trvá, ale přidávají se k ní další povinnosti, jako odpovědnost za vady a za prodlení (podrobně bude vysvětleno dále). Navíc na dlužníka přechází nebezpečí odpovědnosti za poškození, ztrátu nebo zkázu věci (§522 Obč. Z.). Smluvní strany si mohou sjednat i smluvní pokutu. V případě, že v důsledku porušení smlouvy vznikne škoda, nastupuje odpovědnost za škodu (§420 a n. Obč. Z.). Co se zavinění týče, presumuje občanský zákoník nevědomou nedbalost.

Mezi jednotlivými instituty nastupujícími po porušení smlouvy jsou určité, zákonem stanovené vztahy.

---

⁸ Teorie práva, Praha: ASPI, 2003, str.161

⁹ Holub, M., Bičovský, J., Pokorný, M., Hochman, J., Kobliha, I., Ondruš, R. Odpovědnost za škodu v právu občanském, pracovním, obchodním a správním. Praktická příručka. Praha: Linde, 2005, str. 15

- Náhrada škody a úroky z prodlení: náhradu škody lze vymáhat, jen pokud není kryta úroky z prodlení
- náhrada škody a odpovědnost za vady: § 510 Obč. Z. stanoví, že uplatnění odpovědnosti za vady nevylučuje nárok na náhradu škody, která z vady vznikla, náhrada škody míří na škodu na jiném majetku, než byl předmětem smlouvy, ten je kryt odpovědností za vady. Speciální úprava je v zákoně č. 59/1998 Sb. o odpovědnosti za vady způsobené vadou výrobku, který je promítnutím směrnice č. 85/374/EHS „Product Liability“. Ten umožňuje poškozenému vybrat, zda uplatní nárok na náhradu škody podle Občanského zákoníku nebo podle zákona o odpovědnosti za škodu způsobenou vadou výrobku (§ 10 odst.2 zák.č.59/1998 Sb.), v případě, že poškozený zvolí druhou variantu, musí si uvědomit, že výrobce odpovídá za škodu na věci, jestliže přesáhne 500 EUR (§ 6a zák.č. 59/1998 Sb.). Například vadná brzdová čelist u horského kola způsobí nemožnost brzdění při obtížném sjezdu, čímž způsobí pád jezdce, jeho zranění a poškození kola. Jezdec se potom může domáhat náhrady škody na kole podle § 420 a n. Občanského zákoníku nebo podle § 1 zák. č. 59/1998 Sb. a náhrady škody za újmu na zdraví podle stejného ustanovení nebo § 444 Obč.z.. Výrobce brzd se může zprostit své odpovědnosti částečně nebo úplně, především podaří-li se mu prokázat, že vada na zboží vznikla až v době po uvedení výrobku na trh ve smyslu §5 odst. 1 zák. č. 59/1998 Sb., dále neopatrnou manipulací s kolem, špatnou instalací, vadou konstrukce kola, nebo při jiném pádu (§ 5 odst. 2, 3 zák.č. 59/1998 Sb.).
- odpovědnost za škodu a smluvní pokuta: zákonná úprava stanoví, že smluvní pokuta plní funkci paušalizované náhrady škody, není tedy možno uplatnit zároveň oba instituty. Strany si nicméně mohou sjednat, že dlužník uhradí rozdíl mezi vzniklou škodou a smluvní pokutou, nebo dokonce, že bude možné uplatnit oba instituty najednou. Smluvní pokutu lze ovšem uplatnit, i když žádná škoda nevznikla, naproti tomu se lze domáhat náhrady škody v rozsahu, který převyšuje smluvní pokutu.

Alespoň okrajově je třeba zmínit situaci, kdy má dlužník více pohledávek k zaplacení a míří k tomu, aby dříve či později splnil podmínky platební neschopnosti stanovené v §3 zákona 182/2006 o způsobech řešení úpadku (insolvenčního zákona): „dlužník je v úpadku jestliže má více věřitelů a peněžité závazky po dobu delší 30 dnů po lhůtě splatnosti a tyto závazky není schopen plnit“. Věřitelům v takových případech nezbyvá nic jiného než řešit

uspokojení svých pohledávek přes zahájení insolvenčního řízení, nebo v případě že dlužník již je v úpadku přihlášením pohledávky. Ale šance na uspokojení nezajištěných pohledávek jsou jen velmi malé.

Naturální obligace

Ne vždy je porušení smlouvy spojeno se vznikem nároku oprávněného vymáhat sjednané plnění soudní cestou. Případy, kdy zákon věřiteli toto oprávnění nepřiznává, se nazývají naturální obligace. Plnění z některého z titulů naturální obligace není považováno za bezdůvodné obohacení. Naturálními obligacemi jsou závazky z her a sázek (§ 845 ObčanZ) kromě státem povolených výherních podniků (§846 ObčanZ), promlčené pohledávky a pohledávky, které jsou neplatné z důvodu nedostatku formy.

Promlčení a prekluze

Nesplněním smluvní povinnosti dostává věřitel možnost uplatnit svá práva soudní cestou. Ovšem není praktické, aby toto právo mohl uplatnit v neomezeném čase. Obzvláště z hlediska dokazování by to bylo problematické, jelikož většina důkazů časem ztrácí svoji výpovědní hodnotu, to se stává jak u věcných důkazů, tak i u svědeckých výpovědí, které přestávají být s postupem času stále více objektivní. To je jeden z důvodů, proč umožňuje zákon uplatnit právo u soudu jen do určité doby. Dalším důvodem je pak právní jistota, která by byla ohrožena neustálou hrozbou žaloby visící nad povinným subjektem, úprava proto sleduje cíl, kdy se stav faktický bude shodovat se stavem právním.

Promlčení a prekluze jsou dva podobné instituty, které se liší v některých důsledcích. Instituce promlčení je typická (a v porovnání s prekluzí též převažující) v právu soukromém (občanském).¹⁰ Jak promlčení tak prekluze míří k podobnému cíli, ale v konečných důsledcích jsou jejich účinky rozdílné. Tak marným uplynutím promlčecí doby zaniká věřiteli nárok, jeho pohledávka se stává nevymahatelnou, ale v případě, že je splněna dobrovolně nejedná se o bezdůvodné obohacení. U prekluze zaniká jejím uplynutím subjektivní právo jako takové a věřitel by musel dlužníkovi jeho případné opožděné plnění vrátit. Dalším významným rozdílem je způsob, jakým se k němu staví soud, resp. jaké pravomoci soudu ohledně promlčení popř. prekluze přísluší. Prekluzi soud bere v úvahu z moci úřední a žalobu, ve které je právo, které je předmětem sporu prekludované, zamítne. U promlčení je situace

---

¹⁰ Občanský zákoník, velký akademický komentář, Praha: Linde 2008 str. 409

jiná. Žalobu na promlčenou pohledávku může soud zamítnout až v okamžiku, kdy žalovaná strana uplatní námitku promlčení.

Obecnou promlčecí lhůtu stanoví Občanský zákoník v § 101 jako tříletou. Promlčecí doby v občanském právu jsou zpravidla objektivní povahy, to znamená, že počínají od určité skutečnosti a jsou nezávislé na dlužníkově vědomí o této skutečnosti¹¹. A jedná se o lhůtu hmotněprávní, takže nestačí, když bude v poslední den lhůty podán dopis s příslušným úkonem na poštu, ale žaloba musí dojít ve lhůtě k soudu. V případech, kdy běh lhůty závisí na okamžiku, kdy se o skutečnosti dlužník dozví, by se jednalo o kombinaci lhůt subjektivní a objektivní, v občanském právu je tento princip uplatněn u práva na náhradu škody (§ 106 ObčanZ). Přičemž jejich vzájemný vztah je následující: subjektivní lhůta začíná běžet od okamžiku, kdy se oprávněný subjekt dozvěděl o škodě, ale běží pouze v rámci daném lhůtou objektivní (§ 106 odst.1 ObčanZ). To znamená, že v případě, že se subjekt dozví o škodě až půl roku před koncem objektivní lhůty, nemá nárok na celou dvouletou lhůtu, ale musí své právo uplatnit do konce lhůty objektivní. Počátek běhu objektivní lhůty je stanoven na den, kdy mohlo být právo vykonáno poprvé (§101 ObčanZ). V této době musí být právo uplatněno žalobou u soudu.

U případů odpovědnosti za vady začíná promlčecí doba běžet teprve okamžikem provedení reklamace (§102 ObčanZ). Pokud k reklamaci nedojde, nemůže promlčecí doba ani začít běžet. Stanovením povinnosti uplatnit právo před podáním žaloby u příslušné fyzické nebo právnické osoby sleduje zákon i cíl umožnit uspokojení nároku smírným řešením a tím předcházet zbytečným žalobám¹².

Porušením smluvní povinnosti však může vzniknout oprávněnému subjektu řada dalších práv, která předtím neměl a u kterých běží promlčecí lhůty někdy souběžně s obecnou, jindy jsou odlišné od obecné tříleté. K původnímu právu na splnění závazku tak může přibýt právo na náhradu škody, právo na zaplacení smluvní pokuty nebo na úroky z prodlení apod. Úroky z prodlení jsou jako příslušenství věci její součástí, proto pro ně platí stejná promlčecí doba, která začíná běžet od stejného okamžiku jako u původní pohledávky. U práva na náhradu škody stanoví zákon dvouletou promlčecí lhůtu (§106 odst. 1), jedná se o lhůtu subjektivní, jako počátek je určen den, kdy se subjekt o škodě dozví. Objektivní lhůtou jsou u práva na náhradu škody tři roky, pokud je škoda způsobena neúmyslně a deset let pokud

---

¹¹ Občanské právo hmotné 1, 3. vydání, Praha: Linde, 2002 str. 245

¹² Občanský zákoník, velký akademický komentář, Praha: Linde 2008 str. 427

úmyslně. Z praktických důvodů je u práv z přepravy stanovena promlčecí doba jen jako jednoletá, k tomu judikát Nejvyššího soudu R 2/78 – s. 69: „*promlčení práv z nákladní přepravy se řídí ustanovením § 108 obč. zák., podle kterého se tato práva promlčují za jeden rok.*“

3.1. Náhrada škody

Ustanovení § 420, který říká, že každý odpovídá za škodu, kterou způsobil porušením právní povinnosti je v podstatě vtělením následku porušení zásady *neminem laedere* – nikomu neškodit. A je tím přirozeným důsledkem celospolečenského morálního a etického dědictví, že každý člověk by měl odpovídat za své chování. A v případě, že poruší společností resp. zákonem stanovená pravidla, má za to nést následky. Smysl této zásady, je o to více patrný u smluv. Smlouvy mají být dodržovány, jak praví stará římská zásada *Pacta sunt servanda*. V případě, že dodržovány nejsou, je subjekt, který svoji povinnost porušil odpovědný za následky tohoto porušení. Nežádá se stane, že druhé straně vznikne v důsledku porušení smlouvy škoda. Může to být tím, že zboží sjednané ve smlouvě bylo dodáno až po domluvené lhůtě, nebo že toto zboží trpělo vadou, která byla příčinou vzniku škody na majetku věřitele. Čili náhrada škody nastupuje v okamžiku, kdy jedna ze smluvních stran poruší povinnost ze smlouvy a tím způsobí druhé straně škodu.

Náhrada škody je upravena v rámci odpovědnosti za škodu v občanském zákoníku v § 420 a n. Tato úprava plní vzhledem k postavení občanského zákoníku v systému soukromého práva funkci obecné právní úpravy odpovědnosti za škodu pro celé soukromé právo, pokud určitá zvláštní (speciální) soukromoprávní úprava odpovědnosti za škodu nestanoví něco jiného¹³. Samostatná úprava je především u odpovědnosti za škodu způsobenou vadou výrobku, dále u přepravní smlouvy nebo smlouvy o úschově.

Vlastní úpravu odpovědnosti za škodu má obchodní zákoník. Obě úpravy mají leccos společného, na druhou stranu obchodní zákoník nerozlišuje obecnou odpovědnost za škodu a zvláštní druhy odpovědnosti za škodu. V oblasti obchodního styku, zejména při porušení povinnosti ze smluvního závazkového právního vztahu, platná právní úprava odpovědnosti za škodu vychází s ohledem na potřeby obchodněprávního styku výlučně z objektivního principu

---

¹³ Holub, M., Fiala, J., Bičovský J. Občanský zákoník. Poznámkové vydání s judikaturou a novou literaturou. 9. vydání. Praha: Linde, 2003, str. 287

(§373 Obchod.Z.) se zvlášť(speciálně) stanovenými zprošťujícími (liberačními) důvody (§374 Obchod.Z.)¹⁴.

Může se stát, že protiprávní jednání subjektu, kterým způsobí škodu, zároveň naplní znaky skutkové podstaty trestného činu, půjde především o trestné činy poruchové, to znamená takové, pro jejichž dokonání vyžaduje Trestní zákon vznik škody. V takovém případě budou vedle sebe stát obě odpovědnosti – trestněprávní i občanskoprávní. Uzná-li soud obžalovaného vinným, může o nároku poškozeného rozhodnout některým z těchto způsobů (§ 228 a 229 Trestního řádu)¹⁵: Soud může rozhodnout o nároku poškozeného v trestním řízení, nebo může v otázce náhrady škody odkázat na občanskoprávní řízení, nebo může rozhodnout o části náhrady škody v trestním řízení a ve zbytku odkázat na občanskoprávní řízení.

Předpoklady odpovědnosti za škodu

Povinnost zaplatit náhradu škody, kterou subjekt způsobí porušením své právní povinnosti, vzniká jako důsledek odpovědnosti za škodu. Zákon vyžaduje splnění následujících předpokladů pro vznik občanskoprávní odpovědnosti. Porušení právní povinnosti, vznik škody a příčinná souvislost mezi nimi mají objektivní povahu, zavinění má povahu subjektivní, náš občanský zákoník vychází z celosvětového trendu koncepce presumovaného zavinění. Podrobněji bude vysvětleno dále v bodě c).

- a) porušení právní povinnosti
- b) vznik škody
- c) příčinná souvislost (kauzální nexus) mezi porušením právní povinnosti a vznikem škody.
- d) zpravidla i zavinění (ve formě úmyslu či nedbalosti)

ad a) Co se týče protiprávnosti, existují v současné české právní vědě dva názory, jejich rozdíl je v určení práva, které čin porušuje. První, který má kořeny v pozitivistických teoriích 19. století a je zastáván právní naukou i soudní praxí říká, že protiprávnost zakládá rozpor s objektivním právem. Druhý názor vychází z principu ochrany subjektivních práv,

---

¹⁴ Občanské právo hmotné 2, 3. vydání, Praha: Linde, 2002 str. 428

¹⁵ Trestní právo procesní, Jelínek J. a kol, 5. vydání, Praha: Linde, 2007, str. 237

kdy oprávnění na jedné straně odpovídá povinnost – závazek na straně druhé. Právní povinnost lze tak chápat nejen jako povinnost uloženou objektivním právem, ale i jako povinnost někoho vůči někomu¹⁶. Právní povinnost tak může vzniknout z právních předpisů, právních událostí nebo ze smlouvy. Pro občanské právo je typický vznik závazku ze smlouvy, tím vzniká subjektivní (relativní) právo (jako vzájemný závazek smluvních stran chovat se určitým způsobem). Nesplnění smlouvy řádně a včas je nežádoucí stav, v případě že se tak stane, presumuje Občanský zákoník v § 420 a n. odpovědnost dlužníka, jde o princip, který se v praxi osvědčil, protože usnadňuje dosažení náhrady škody poškozeným¹⁷. Dlužníkovi ale umožňuje, aby se exkulpoval - vyvinil. Je pak tedy na dlužníkovi, aby prokázal, že k řádnému splnění nedošlo jeho vinou (§420 odst. 3), ale třeba vlivem vnější neodvratitelné náhody - vyšší moci (vis maior). Naopak v zájmu věřitele je, aby dokázal, že nesplnění smlouvy šlo předejít, kdyby dlužník dodržel předepsané postupy a počínal si tak, jak to předepisuje § 415 Obč. Z.

ad b) Občanský zákoník sám pojem škody nevynezuje; běžně však tento pojem na různých místech používá¹⁸. V teorii panuje shoda nad definicí, že škoda je rozdíl mezi hodnotou věci, kterou věc má a hodnotou kterou by měla, kdyby určitá skutečnost nenastala. Je to tedy majetková újma vyjádřitelná v penězích. R55/1971 Škoda (jako kategorie občanského práva) se chápe jako újma v majetkové sféře poškozeného a je objektivně vyjádřitelná všeobecným ekvivalentem, tj. penězi. A je tedy – nedochází-li k naturální restituci – napravitelná poskytnutím majetkového plnění, především penězi. Pro odpovědnost za škodu vzniklou ze smlouvy půjde zejména o situaci, kdy v důsledku vadného plnění vznikne jedné ze stran škoda, která by nevznikla, kdyby bylo plněno řádně. Při stanovení výše škody, kterou je třeba nahradit, je výpočet složen ze skutečné škody (damnum emergens) a ušlého zisku (lucrum cesans), který bývá definován jako nenastalý majetkový prospěch, který lze důvodně očekávat. Ne vždy ale vznikají oba druhy škod současně. Je možný vznik škody bez ušlého zisku, stejně jako naopak, jsou na sobě nezávislé. Rozhodnutí o náhradě škody bývá problematické a náročné na dokazování. Soudy musí vždy posuzovat a hodnotit každý

---

¹⁶ Občanský zákoník, velký akademický komentář, Praha, 2008 str. 795

¹⁷ Odpovědnost za škodu v právu občanském a pracovním, 3. vydání, Praha: Linde 2008, str. 13

¹⁸ Občanské právo hmotné 2, 3. vydání, Praha: Linde, 2002 str. 446

případ zvlášť podle jeho konkrétních okolností a povahy¹⁹. Občanský zákoník poskytuje soudcům v § 450 možnost přiměřeně snížit náhradu škody z důvodů zřetele hodných, aby se tím předešlo nežádoucím a nepřiměřeně tvrdým dopadům povinnosti nahradit škodu na škůdce.

ad c) Dalším z nezbytných kroků k úspěchu ve sporu bývá prokázání příčinné souvislosti mezi porušením právní povinnosti a vznikem škody. Nauka vychází z toho, že příčinná souvislost je kategorie objektivní povahy, a tudíž se jí zákonná úprava nemusí podrobně věnovat. Proto se bere za základ, že zjištění příčinné souvislosti je otázkou skutkovou, nikoli právního posouzení²⁰. V Občanském zákoníku je pak příčinná souvislost vyjádřena různými tvary slovesa způsobit například §420 říká, že každý odpovídá za škodu, kterou způsobil porušením právní povinnosti. Soudce musí při rozhodování správně posoudit situaci a izolovat právně významnou příčinu vzniklé škody. Za tu je považována příčina bez které by ke vzniku škody nedošlo, nebo ne v takovém rozsahu. Pokud je takových příčin více, musí soudce určit jejich podíl na vzniklé škodě jednotlivě.

ad d) Úprava odpovědnosti za škodu vychází v našem občanském právu z principu odpovědnosti za zavinění, a to zavinění předpokládané, presumované. Je-li prokázáno, že škůdce porušil právní povinnost, že došlo ke škodě a že tato škoda je v příčinné souvislosti s protiprávním úkonem (uvedené skutečnosti dokazuje poškozený), má se za to, že škůdce škodu zavinil²¹. Zákon nevyžaduje zavinění vždy, bývá proto označováno jako pravidelný předpoklad odpovědnosti za škodu. V některých případech je dána odpovědnost za škodu bez zřetele na zavinění. Zavinění je nezbytným předpokladem vzniku odpovědnosti fyzické osoby za způsobenou škodu²². Nauka ho standardně definuje jako vnitřní psychický vztah škůdce ke svému jednání a jeho následkům, skládá se ze dvou složek – složky intelektuální a složky volní. Intelektuální prvek určuje míru informovanosti škůdce, prvek volní pak vyjadřuje chtění ale i srozumění s určitým následkem. Kombinací prvků vůle a vědění se dostaneme ke

---

¹⁹ Holub, M., Bičovský, J., Pokorný, M., Hochman, J., Koblíha, I., Ondruš, R. Odpovědnost za škodu v právu občanském, pracovním, obchodním a správním. Praktická příručka. Praha: Linde, 2005

²⁰ Občanský zákoník, velký akademický komentář, Praha 2008 str. 798

²¹ Občanské právo hmotné, 2. vydání, Brno: Doplněk, 2008, str. 330

²² Odpovědnost za škodu v právu občanském a pracovním, 3. vydání, Praha: Linde 2008, str. 22

klasickému rozdělení jednotlivých forem zavinění, které jsou uvedeny v Trestním zákoně v § 4 a § 5.

zavinění úmyslné - dolózní:

úmysl přímý – pachatelovo jednání vedlo k porušení právní povinnosti a způsobení škody

úmysl nepřímý – pachatel věděl, že svým jednáním může způsobit škodlivý následek a pro případ, že ho způsobí, s tím byl srozuměn

zavinění neúmyslné - kulpózní:

nedbalost vědomá – škůdce nechtěl způsobit škodu, ale věděl, že ji způsobit může a bez přiměřených důvodů spoléhal, že ji nezpůsobí

nedbalost nevědomá – škůdce nechtěl způsobit škodu a ani nevěděl, že ji může způsobit, přestože vzhledem k okolnostem a svým osobním poměrům o tom vědět měl a mohl

Jak již bylo řečeno, u subjektivní odpovědnosti presumuje zákon nevědomou nedbalost. Pokud je pro prokázání odpovědnosti nutný vyšší stupeň zavinění – úmysl viz §424 Obč.Z., je jeho prokázání na poškozeném. V určitých případech, ale zavinění nehraje roli. V těchto případech se jedná o takzvanou objektivní odpovědnost a subjekt, který je podle ní odpovědný pak odpovídá svým smluvním partnerům bez ohledu na to, zda případnou škodu zavinil, či ne. Je to praktické zvláště u velkých společností a výrobních závodů, kdy šance dohledat konkrétní osobu, jež svým chováním zapříčinila porušení právní povinnosti je mizivá a dokazování tohoto porušení je problematické. Konkrétně se jedná o odpovědnost za škodu způsobenou vadou výrobku.

Okolnosti vylučující protiprávnost

Existují však případy, kdy nastupují okolnosti vylučující protiprávnost. Tyto okolnosti jsou dány tehdy, jestliže právní řád určité úkony povoluje nebo dokonce přikazuje provést²³. Jejich úplný přehled v občanském zákoníku nenajdeme, jsou upraveny na více místech. Jedná

---

²³ Fiala, J., a kolektiv. Občanské právo hmotné. 3. vydání. Brno: Masarykova universita a nakladatelství doplněk, 2002, str. 351

se o případy výkonu povinnosti, výkonu práva, svépomoci, jednání v krajní nouzi, nutné obrany a právem dovoleného svolení poškozeného.

- Výkon povinnosti bývá spojován s výkonem funkce či profese. Například soudní exekutor by za normálních okolností naplňoval při výkonu své funkce skutkovou podstatu hned několika trestných činů, ale protože mu zákon přiznává zvláštní postavení, není jeho jednání protiprávní. Naopak zákon mu poskytuje ochranu jako veřejnému činiteli.
- Výkon práva. Ústava říká, že každý může svobodně vykonávat svá práva. Jejich výkonem ale může být způsobena škoda jinému subjektu jako například otevření nové benzínové pumpy s nižšími cenami, které odlákají zákazníky a tím sníží tržby jiným. Provozovatel nové benzínové pumpy nebude odpovědný za škodu, jedná se o zákonem povolený a pro spotřebitele žádoucí konkurenční boj.
- Svépomoc spočívá v zásahu do cizího práva za účelem ochrany vlastního, když není jiného řešení. Jednání v krajní nouzi a nutná obrana jsou zvláštními případy svépomoci.
- Jednání v krajní nouzi je v Občanském zákoníku upraveno v §418 odst.1.. Jsou pro něj typické 2 principy 1) proporcionality: škoda vzniklá při odvracení přímo hrozícího nebezpečí je menší než škoda, která hrozila v případě, že nebezpečí nebude odvráceno, 2) subsidiarity: škodu není možné odvrátit za daných okolností jiným způsobem.
- Nutnou obranu upravuje Občanský zákoník v § 418 odst. 2.. opravňuje v ní subjekt, čelící přímo hrozícímu nebo trvajícím útoku ke způsobení škody nutné k jeho odvrácení. Tato škoda nesmí být zřejmě nepřiměřená povaze a nebezpečnosti útoku.
- Právem dovoleným svolením poškozeného umožňuje zákon zásah do práv, do kterých by jinak mohlo být zasazeno jen obtížně. Musí se ovšem jednat o práva, jimiž je poškozený subjekt oprávněn disponovat. Souhlas musí být dán předem, například souhlas se zničením věci, kterou má nemá oprávněný u sebe. Dodatečný

souhlas neodstraňuje protiprávnost, ale je formou zřeknutí se práva na náhradu škody²⁴.

Liberační důvody

Liberačními důvody zákon poskytuje subjektu možnost zproštění se povinnosti platit náhradu škody. Liberační důvody se dají dělit do dvou kategorií, zákon zná liberační důvody obecné a zvláštní. Obecnými důvody je zavinění, nebo spoluzavinění poškozeného. Jako zvláštní důvod pak zákon uvádí u § 421, že subjekt odpovídá za škodu, leda že by škoda vznikla i jinak. Takto může škoda vzniknout buď z *vnějších*, nebo *vnitřních* příčin, typickou vnější příčinou pak je *vis maior* která se může projevit ve formě požáru, povodně či řádění jiného přírodního živlu. Vnitřní příčina má původ v povaze věci samotné (např. v samovolně působících vlastnostech věci, jako je jejich kazivost, vznícení či přirozené opotřebení, resp. úbytek věci, jako jiný je v literatuře (O.Choděra) uváděn příklad, že někdo si dá do opravy kožich napadený moly a kožich se právě v období této opravy působením molů poškodí)²⁵. Je potom na subjektu, který věc ke splnění závazku převzal, aby prokázal, že ke škodě by došlo i jinak.

Případy zvláštní odpovědnosti za škodu

Občanský zákoník upravuje kromě obecné odpovědnosti za škodu v § 420 případy takzvané zvláštní neboli speciální odpovědnosti. Tyto případy jsou v zákoně upraveny na několika místech. Některé případy objektivní odpovědnosti se nachází v § 422 – odpovědnost za škodu způsobenou těmi, kteří nemohou posoudit následky svého jednání, § 424 odpovědnost za škodu způsobenou úmyslným jednáním proti dobrým mravům, § 427 a n. odpovědnost za škodu způsobenou provozem dopravních prostředků, §432 odpovědnost za škodu způsobenou provozem zvlášť nebezpečným a §433 odpovědnost za škodu způsobenou na vnesených nebo odložených věcech. K těmto případům přibude od 1. 1. 2010 ještě § 425 a n. upravující odpovědnost za škodu v některých zvláštních případech, jedná se o odpovědnost absolutní a je zde například upravena odpovědnost za škodu škol vůči studentům, nebo odpovědnost státu či územního samosprávného celku fyzické osobě za škodu na zdraví vniklou při činnosti, kterou pro odpovědný subjekt, fyzická osoba vykonávala podle

---

²⁴ Občanské právo hmotné, J.Fiala, M.Kindl a kol. Plzeň: vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2007, str. 590

²⁵ Občanské právo hmotné 2, 3. vydání, Praha: Linde, 2002 str. 521

zvláštních předpisů, nebo odpovědnost každého, pro kterého je vykonávána dobrovolnická – bezplatná činnost, za škodu vzniklou při této činnosti.

Speciální úprava je pak u některých smluvních typů, není zařazena do části šesté, hlavy druhé, ale je uvedena přímo u jednotlivých smluv v části osmé. Především významná je úprava u smlouvy o přepravě osob a smlouvy o nákladní přepravě, drobné specifikace pak u smlouvy příkazní a smlouvy o úschově.

U smlouvy příkazní (§724 – 741), z níž se odpovědnost za škodu řídí podle obecné úpravy § 420, je v § 729 odst. 1 upravena odpovědnost za škodu příkazce vůči příkazníkovi (ten kdo se zavazuje obstarat pro příkazce nějakou věc nebo vykonat jinou činnost), příkazce je podle ní povinen příkazníkovi nahradit škodu, která mu vznikla v souvislosti s výkonem příkazu. V případě, že se příkazník zavázal provést příkaz bezplatně, je příkazce povinen nahradit též škodu vzniklou náhodou.

Uzavřením smlouvy o úschově (§ 747 – 753) se schovatel zaváže uložit u sebe složitelovu movitou věc, převzetím věci vzniká schovateli povinnost věc řádně (dohodnutým způsobem) opatrovat a vydat ji složiteli po buď po uplynutí domluvené doby, nebo na požádání složitela. Po dobu co má schovatel věc u sebe odpovídá složiteli za škodu podle ustanovení §421 Občan. Z., upravující odpovědnost za škodu na věci, jenž je předmětem závazku. V případě, že schovateli vznikne škoda mající původ v uschované věci, nebo v případě že úschovou vzniknou schovateli náklady, hradí tuto škodu popřípadě náklady schovateli složitel podle § 752 Občan. Z..

Poměrně široká zvláštní úprava odpovědnosti za škody je pak u závazků vznikajících ze smluv o přepravě. Úpravu najdeme v části osmé, hlavě dvanácté občanského zákoníku. Základní dělení je na smlouvy o přepravě osob (§760 – 764) a o přepravě nákladu (§ 765 – 771) a společná ustanovení o ke smlouvám o přepravě (§772 – 773). Podstata smlouvy o přepravě osob spočívá v závazku dopravce přemístit osoby se zavazadly do místa určení řádně a včas, u smlouvy o přepravě nákladu je předmětem smlouvy dodání zásilky do určeného místa a předání určenému příjemci. U dopravy osobní může vzniknout škoda jak na věcech (zavazadlech) tak na zdraví, škoda na zdraví (§764 odst. 1) se posuzuje podle odpovědnosti za škodu způsobenou provozem dopravních prostředků (§427 – 431). Pro určení ustanovení, podle kterých se bude řídit odpovědnost za škodu na zavazadlech je rozhodující okolnost, zda měl cestující zavazadlo u sebe (§764 odst. 1), v tom případě se postupuje opět podle §427 – 431 odpovědnosti za škodu způsobenou provozem dopravních prostředků, nebo zda bylo

přepravováno odděleně (§764 odst. 2), v tom případě budou použita příslušná ustanovení o odpovědnosti u nákladní přepravy (§ 769 a n.). Půjde typicky o zavazadla přepravovaná v úložném prostoru ve spodní části autobusu, ale i o kola na umístěná na speciálním vleku za v dnešní době stále populárnějšími cyklobusy. Odpovědnost dopravce za škodu je objektivní s možností liberačních důvodů. Ty se u smlouvy o přepravě osob, řídí podle § 428 Občan.Z. Provozovatel se zproští odpovědnosti v případě, že prokáže, že škoda byla způsobena okolností, která neměla původ v provozu a které nemohlo být zabráněno ani při vynaložení veškerého úsilí, které lze požadovat.

Z hlediska odpovědnosti za škodu podle smlouvy o přepravě nákladu, nebo osob pokud jsou zavazadla přepravována odděleně, pak může být relevantní povaha dopravního prostředku, neboli zda bude doprava uskutečňována letecky, po železnici nebo silnici či jinak. A to proto, že podmínky odpovědnosti mohou být v těchto případech stanoveny jednotlivými přepravními řády (§ 769 odst. 2), které se od sebe mohou v některých aspektech odpovědnosti za škodu lišit, viz dále. Je to tak proto, že úprava v Občanském zákoníku je pouze rámcová a zákon v § 772 odkazuje na již zmíněné přepravní řády a tarify. Tím zákon myslí vyhlášku ministerstva dopravy a spojů číslo 175/2000 Sb.. Od této vyhlášky je třeba odlišovat přepravní řády a smluvní přepravní podmínky vydávané i jednotlivými dopravci, které mají spíše povahu smluvních přepravních podmínek. Ústavní soud ve svém nálezu sp. zn. Pl. ÚS. 33/2000, vyjádřil názor, že se jedná o úpravu obecnou, která se vztahuje na všechny druhy dopravy, v důsledku čehož společná ustanovení ke smlouvám o přepravě uvedená v § 772 Občan. Z. umožňují, aby podrobnější úprava osobní a nákladní přepravy byla stanovena zvláštními předpisy, a to zejména přepravními řády a tarify²⁶. Jedná se o objektivní ale ne absolutní odpovědnost za škodu, konkrétní podmínky jsou určovány přepravními řády. Občanský zákoník stanovuje liberační důvody v §769 odst. 1 u smlouvy o přepravě nákladu, odstavec druhý pak odkazuje na možnost úpravy přepravními řády. Dopravce se může zbavit své odpovědnosti, pokud prokáže, že škoda byla způsobena odesílatelem, nebo příjemcem, vadností zásilky, jejího obalu nebo balení, zvláštní povahou zásilky anebo okolností, kterou nemohl dopravce odvrátit. To klade povinnosti odesílateli, který musí zásilku k přepravě řádně připravit, zejména zabalit. Zvláštní povahou zásilky je pak myšlena odchylka od normální, běžné zásilky jako například snadno se kazící ovoce a zelenina. Zmocnění dané

---

²⁶ Občanský zákoník: komentář / O. Jehlička, J. Švestka, M. Škárová a kol., 9. vydání, Praha: C. H. Beck, 2004 str 1124

v tomto odstavci je využito v §70 vyhlášky ministerstva dopravy č. 133/1964, silničního přepravního řádu. Podle § 70 odst. 3 s.p.ř. je přepravce povinen prokázat, že škoda na zásilce během přepravy nebyla způsobena vadností jejího obalu nebo její zvláštní povahou²⁷.

Uplatnění práva z odpovědnosti za škodu a jeho promlčení

Samo uplatnění práva na náhradu škody patří spíše do oblasti práva procesního než hmotného, ale pro poškozeného je správné a včasné uplatnění stejně důležité jako samotná existence tohoto práva. V první řadě by měl poškozený vyzvat k nahrazení škody toho, co škodu způsobil. Společně by pak měly strany usilovat o uzavření dohody, která by jim vyhovovala. V případě, že k mimosoudní dohodě nedojde, je třeba uplatnit nárok u soudu podáním žaloby, uplatnit však lze toto právo i vzájemným návrhem podle § 97 OSŘ anebo námitkou započtení (kompenzační námitkou) podle § 98 OSŘ²⁸. V zájmu zachování právní jistoty efektivity je nezbytné, aby právo bylo uplatněno do určitého okamžiku a předešlo se tak sporům v příliš vzdálené budoucnosti, kdy by dokazování skutkové podstaty bylo nad míru problematické a obtížné. Proto zákon stanovuje lhůty, během kterých je možné právo na náhradu škody uplatnit. Obecná promlčecí lhůta podle občanského práva je tříletá (§ 101 Občan.Z.). Co se náhrady škody týče, stanoví zákon subjektivní lhůtu kratší, dvouletou (§106 odst. 1) a objektivní tříletou (§106 odst.2). Jestliže byla škoda způsobena úmyslně, promlčí se právo za deset let od vzniku škody. Subjektivní promlčecí lhůta začíná běžet ode dne, kdy se poškozený dozvěděl o vzniku, výši a původci škody resp. tomu kdo je za ní odpovědný. Pokud byla vada způsobena vadou výrobku, promlčí se právo na náhradu škody, až po uplynutí tří let ode dne kdy se o škodě poškozený dozvěděl, nebo s přihlédnutím k okolnostem dozvědět mohl (§ 9 zákona č.59/1998 Sb. o odpovědnosti za škodu způsobenou vadou výrobku).

Závěrem nutno dodat, že náhrada škody je institut, který nastupuje až v okamžiku, kdy byla primární právní povinnost porušena, čímž vznikla škoda. To znamená v případech společensky nežádoucích, nicméně nezřídka se stávajících. Právní úprava působí na jednu stranu preventivně a to nejen v § 415 Občan. Z., ale i jako odstrašující příklad, kdy jasně

---

²⁷ Občanský zákoník, velký akademický komentář, Praha, 2008 str. 2035

²⁸ Občanské právo hmotné 2, 3. vydání, Praha: Linde, 2002 str. 506

deklaruje, každý je odpovědný za škodu, kterou způsobil porušením právní povinnosti (§ 420). S tím úzce souvisí i procesní stránka věci. V případě prohraného sporu totiž nastupuje povinnost hradit protistraně soudní náklady, a pokud není povinnost splněna ani po té také náklady exekutora.

3.2. Smluvní pokuta

Systematicky je smluvní pokuta zařazena v Občanském zákoníku do části osmé, hlavy první, oddílu třetího – zajištění závazků, čili do obecných ustanovení závazkového práva. Občanský zákoník jí věnuje dva paragrafy, a sice § 544 a § 545, jejichž současná podoba je dána novelou č. 509/1991 Sb..

V právní vědě panují ohledně některých aspektů smluvní pokuty neshody. A to hlavně ohledně její formy – zda musí být peněžitá nebo zda je možné ji sjednat jako naturální plnění. A dále ohledně jejího vztahu k náhradě škody, respektive k tomu, že bývá pojmána jako paušalizovaná náhrada škody s čímž někteří autoři nesouhlasí. Podrobněji budou oba problémy popsány dále.

Pojem a funkce

Smluvní pokuta je důležitou sankcí závazkového práva, kontrahenti původní smlouvy si ji mohou sjednat pro případ, že jedna ze stran nesplní svoje smluvní povinnosti, to znamená že nedojde k řádnému a včasnému splnění závazku ve smyslu § 559 Občan.Z.. Plní tedy funkce sankční, preventivní a uhrazovací. Evidentní je funkce sankční, ta je patrná již z názvu a její obsah je ve všech definicích smluvní pokuty, nejpatrněji je její uplatnění vidět u případů popsaných v §544 odst.1 poslední větě, jenž trestá případy porušení povinnosti, i když nevznikne žádná škoda. Funkce preventivní má za cíl zastrašit smluvní strany a odradit je od vědomého porušování smluvních povinností, neboť v případě, že tak učiní jim hrozí sankcí, která může být dost tvrdá (obzvláště v případě když si strany sjednají, že smluvní pokutu bude možné uplatnit vedle nároku na náhradu škody ve smyslu § 545 odst.2.). O uhrazovací funkci pojednává § 545 odst. 2 věta první, který mívá na případy, ve kterých je smluvní pokuta pojmána jako paušalizovaná náhrada škody. Jedná se o případy, kdy si strany nesjednají, možnost uplatnění obou institutů vedle sebe. A v případě vzniku povinnosti dlužníka zaplatit

smluvní pokutu nemá již věřitel nárok na náhradu škody, a to ani pokud je škoda vyšší než plnění sjednané ve smluvní pokutě.

Nejvyšší soud vyjádřil ve svém rozsudku sp.zn. 33 Odo 96/2001. ze dne 30.4.2002 názor že: „Smluvní pokutou lze zajišťovat jakoukoliv právní (smluvní nebo zákonnou) povinnost, která se může týkat peněžitého nebo jiného plnění.“ I když smluvní pokuta plní funkci paušalizované náhrady škody, není ke vzniku práva na ní vyžadován vznik škody. Straně, která takto porušila svou právní povinnost, přibude k původní povinnosti splnit závazek ještě povinnost uhradit smluvní pokutu. Jedná se o povinnosti na sobě nezávislé, takže dodatečným splněním původního závazku nezaniká povinnost uhradit smluvní pokutu. Její povaha je výrazně sankční. Za smluvní pokutu nelze považovat např. závazek zaplatit určitou částku v případě odstoupení od smlouvy, neboť odstoupení od smlouvy není porušením smluvní povinnosti, nýbrž výkonem práva, vyplývajícího buď ze zákona, nebo založeného smluvně (§48 Občan.Z.)²⁹. Tento názor byl podpořen i rozhodnutím Nejvyššího soudu sp.zn. Odo 131/03. Ujednání o konvenční pokutě sice zmírňuje věřitelovo riziko pro případ dlužníkovi neochoty plnit, protože hrozba dodatečného sankčního plnění dlužníka donucuje, aby splnil, k čemu se smluvně zavázal, avšak nijak neodstraňuje riziko případné dlužníkovy neschopnosti plnit³⁰. Ale i v případě, že s dlužníkem bylo zahájeno insolvenční řízení (§ 97 a n. zákona č. 182/2006 Sb. insolvenčního zákona) je možné smluvní pokutu přihlásit spolu s původní pohledávkou dohromady, čímž se zvýší účast věřitele na zisku ze zpeněžení majetku dlužníka.

Forma a obsah.

Smluvní pokuta může být dle § 544 odst.2 sjednána jen písemně, přičemž nemusí být označena slovy „smluvní pokuta“. Zpravidla tak bude učiněno v původní smlouvě. Zákon ale nebrání tomu, aby strany uzavřely smluvní pokutu dodatečně, na zvláštní listině.

Ve smlouvě musí být ujednána buď přesná výše smluvní pokuty, nebo způsob jakým bude vypočítána. Právní věda ale není jednotná ohledně formy plnění smluvní pokuty. Komentář občanského zákoníku od autorského kolektivu Jehlička, Švestka a Škárová definuje smluvní pokutu jako „**peněžitou částku**, kterou je povinen zaplatit dlužník věřiteli

---

²⁹ Občanský zákoník, komentář, Jehlička, Švestka, Škárová a kol., 9. vydání, Praha: C.H. Beck 2004 str. 791

³⁰ Občanský zákoník, velký akademický komentář, Praha: Linde 2008 str. 1566

v případě, že nesplní svou povinnost...“ Učebnice občanského práva od autorů Fiala, Kindl a kolektiv uvádí, že „smluvní pokuta je smluvní sankcí zásadně *peněžité povahy*...“. Naproti tomu podle názoru J.Bejčka „není vyloučeno, aby si strany sjednaly smluvní pokutu v jiné než peněžité formě, zejména ve formě naturálního plnění“, přičemž upozorňuje na to, že jediný praktický limit tu spočívá v nesnadnosti převádění některých naturálních plnění na peněžitý ekvivalent.³¹ Tento názor je podporován i autory Velkého akademického komentáře občanského zákoníku, K. Eliášem a kolektivem, kteří k tomu dodávají, že vzhledem ke smluvní autonomii není odůvodnitelné požadovat po stranách, aby sjednaly smluvní pokutu v peněžité formě, jako vhodné ale uvádí, že pokud si strany sjednají smluvní pokutu jako jiné plnění než peněžitou sumu, aby zároveň toto plnění ocenily v penězích.

Zákon v § 544 odst. 2 požaduje po stranách, aby sjednaly výši smluvní pokuty nebo způsob výpočtu jak se k ní dobrat. Dle názoru Nejvyššího soudu „neklade ustanovení § 544 odst. 2 ObčanZ z pohledu určitosti ujednání o smluvní pokutě podmínku, aby její výše byla předem pevně stanovena, nýbrž vyžaduje pouze, aby k tomuto momentu bylo nepochybné, jakým způsobem, to znamená z hodnoty jakých veličin a jakým výpočtem, bude výše smluvní pokuty v případě porušení smluvní povinnosti zjištěna.³²“ V případech, kdy si strany sjednají výši smluvní pokuty přímo, nebývá zpravidla problém, ten může nastat, pokud je výše pokuty sjednána pomocí výpočtu. V soudní praxi druhé poloviny 90. let se objevily tendence chápat jako neurčité, a tudíž i podle § 39 neplatné, ujednání o určení smluvní pokuty procentní sazbou, a to s argumentem, že smluvní pokuta musí být určena jako zjistitelná konkrétní jednorázová částka.³³ Časem došlo k odklonu od tohoto pojetí, až bylo nakonec opuštěno úplně. Zasadil se o to významně Nejvyšší soud, který vyjádřil názor, že „ujednání o smluvní pokutě zajišťující závazek k nepeněžitému plnění, které činí její výši závislou na době, po kterou trvá porušení smluvní povinnosti (např. tak, že za každý měsíc prodlení se splněním závazku bude zaplácena konkrétní částka), není neurčité.“ To lze považovat za pozitivní trend ve vývoji judikatury, neboť reflektuje smluvní volnost stran a podtrhuje tím sankční charakter smluvní pokuty. Toto pojetí pak umožňuje stranám, aby si dohodly podobu smluvní pokuty tak, aby vyhovovala jejich potřebám respektive povaze závazku, který má zajišťovat. V některých případech může být pro smluvní strany mnohem zajímavější smluvní pokuta

---

³¹ Obchodní závazky. Obecné otázky. Kupní smlouva. 1. vydání. Brno: Masarykova univerzita, 1993, str. 93

³² Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 24.3.1999, sp. zn. 25 Cdo 119/1999

³³ Občanský zákoník, velký akademický komentář, Praha: Linde 2008, str. 1568

odvislá od určité, ale v čase proměnlivé veličiny například devizového kurzu, nebo aktuální ceny nějaké věci na trhu (například zlata, nebo jiné komodity), v případě že předmětem plnění smluvní pokuty nebudou peníze. V často zmiňovaném judikátu Nejvyššího soudu ze dne 9. 8. 2001, sp. zn. 33 Odo 204/2001, ze kterého vychází i některé z výše zmíněných závěrů, je dále uveden názor, že smluvní pokutu mohou strany pojmout i tak, že její výše se bude odvíjet od doby, po kterou bude trvat porušení smluvní povinnosti.

Občanský zákoník neuvádí výslovné omezení, co se týče výše smluvní pokuty, v tomto ohledu je tedy jen na vůli stran, co si sjednají. A tak jediným prostředkem posouzení zákonnosti případných nepřiměřeně vysokých smluvních pokut je judikatura. Soudy musí posuzovat jejich přiměřenost jednotlivě, případ od případu. Vzhledem k tomu, že Občanský zákoník na rozdíl od Obchodního zákoníku neposkytuje soudcům právo přiměřeně snížit smluvní pokutu v případě, že je příliš vysoká. Soudce je potom postaven před obtížné rozhodnutí, zda smluvní pokutu potvrdí, nebo ji zamítne jako celek jako příliš vysokou. Jediným kritériem při rozhodování o přiměřenosti smluvní pokuty je její soulad s dobrými mravy (§ 39 Občan. Z.). Definici dobrých mravů, ale v Občanském zákoníku nenajdeme. Definuje je až právní věda a judikatura. Podle definice podané v jedno z nálezů Ústavní soud označuje dobré mravy za „souhrn etických, obecně zachovávaných a uznávaných zásad, jejichž dodržování je mnohdy zajišťováno i právními normami tak, aby každé jednání bylo v souladu s obecnými morálními zásadami demokratické společnosti“. Stejně tak určují i hranici toho, co je ještě akceptovatelné a co je již proti dobrým mravům. Bohužel vzhledem ke zvýšenému výskytu takzvaných „rychlých půjček“, kdy jsou podmínky často nastaveny tak, že splácení je značně obtížné, a podmínky nabízených půjček často hraničí s dobrými mravy, jsou soudci stavěni často před obtížné úkoly.

Pro případné spory ze smluvní pokuty je nanejvýš důležité, aby strany dostatečně přesně a určitě popsaly a specifikovaly, které povinnosti ve smlouvě pokutou zajišťují. Pokud si strany sjednají podmínky smluvní pokuty příliš obecně a neurčitě, vystavují se riziku, že soud smluvní pokutu prohlásí za neplatnou. Proto je nezbytné, aby obstálo i dokazování u případného sporu. Ujednání o smluvní pokutě musí být dostatečně konkrétní. V nálezů Ústavního soudu sp. zn. IV. ÚS 182/01, Sb. je řečeno, že jsou – li ve smlouvě použity formulace a pojmy, které lze vykládat rozdílně, jeví se být spravedlivým, vykládat je v neprospěch toho, kdo je do smlouvy zakotvil³⁴.

---

³⁴ Civilní judikatura, výběr aktuálních rozhodnutí Nejvyššího soudu a Ústavního soudu České republiky, 2. vydání, Praha: Linde, 2005, str. 1023

Vztah smluvní pokuty k ostatním následkům porušení smlouvy

- Na otázku vztahu náhrady škody a smluvní pokuty existují v teorii dva odlišné názory. První, rozšířenější, který je zastáván většinou právní vědy mluví o smluvní pokutě jako paušalizované náhradě škody – s tímto názorem se můžeme setkat u J. Dvořáka v učebnici občanského práva: „*ve vztahu k náhradě škody představuje smluvní pokuta její paušalizovanou náhradu, protože věřitel již není oprávněn požadovat náhradu škody způsobené porušením povinnosti, na kterou se vztahuje smluvní pokuta, jestliže z ujednání nevyplývá něco jiného*³⁵.“ Tento názor podporuje i M. Škárová: „*Pokud není ve smlouvě uvedeno, že lze požadovat i náhradu škody, která přesahuje smluvní pokutu, platí výše smluvní pokuty jako paušalizovaná náhrada škody*³⁶.“ A J. Fiala: *Z toho, že smluvní pokuta je paušalizovanou náhradou škody, ovšem plyne, že věřitel nemůže požadovat náhradu škody způsobené porušením smluvní povinnosti, ale jen smluvní pokutu.*³⁷ K tomu dodává, že s ohledem na dispozitivnost Občanského zákoníku si strany mohou sjednat jak vyrovnání rozdílu mezi smluvní pokutou a vzniklou škodou, tak uplatnění obou institutů zároveň. Tato teorie je výhodná pro věřitele hlavně v procesní fázi, kdy věřiteli usnadňuje pozici věřiteli při složitém dokazování výše vzniklé škody.

Oproti tomu K. Eliáš nesouhlasí s označením smluvní pokuty jako paušalizované náhrady škody a píše, že toto pojetí se však v našem soukromém právu plně neuplatňuje³⁸. Rozdíl vidí především v tom, že ke vzniku nároku na zaplacení smluvní pokuty není podle §544 odst. 1. vyžadován vznik škody. Smluvní pokuta je v tomto případě pouze trestem za porušení smluvní povinnosti jednou ze stran.

---

³⁵ Občanské právo hmotné, 4. vydání, Praha: Linde 2006, str. 134

³⁶ JEHLIČKA, O., ŠVESTKA, J., ŠKÁROVÁ, M., SPÁČIL, J., a kol. Občanský zákoník. Komentář. 10. vyd. Praha: C. H. Beck, 2006. 1465 s.

³⁷ Občanské právo hmotné, J. Fiala, M. Kindl a kolektiv, Praha: Nakladatelství Aleš Čeněk, 2007, str. 463

³⁸ Občanský zákoník, velký akademický komentář, Praha: Linde 2008, str. 1572

- Některé aspekty vztahu smluvní pokuty a úroků z prodlení pěkně ilustruje judikát Nejvyššího soudu ze dne 28. 8. 2000, sp. zn. 29 Cdo 742/99. V něm je řečeno, že se jedná o různé právní instituty, jejichž souběh není upraven občanským zákoníkem, z toho pak vyplývá, že je možné požadovat vedle smluvní pokuty i úroky z prodlení. Oba instituty sledují odlišné cíle, zatímco cílem smluvní pokuty je potrestat dlužníka za to, že svým jednáním porušil povinnost ze smlouvy, kdežto úroky z prodlení jsou cena peněz, kterou má zaplatit dlužník věřiteli po dobu trvání prodlení – jde vlastně o „zpoplatnění“ jinak bezplatného úvěru, který by dlužník jinak čerpal, doslova z judikátu: „*smluvní pokuta je zajišťovacím prostředkem a úrok z prodlení zákonným důsledkem prodlení*“. Úroky z prodlení jsou sankce zákonná vznikající porušením peněžitého závazku. Smluvní pokuta musí být sjednána stranami a může zajišťovat i závazek nepeněžitý. Co se týče uplatňování práva je důležité, že úroky z prodlení jsou příslušenstvím pohledávky ve smyslu § 121 odst. 3 Občan. Z., zatímco smluvní pokuta stojí samostatně a je možné ji vymáhat nezávisle na původní pohledávce.

Smluvní pokuta a penále

Pro úplnost je třeba zmínit vztah smluvní pokuty a penále. Pojem penále je použit v § 544 odst. 3 ObčanZ, jako výraz pro smluvní pokutu stanovenou pro porušení smluvní povinnosti právním předpisem. S tím, že „zatímco smluvní pokuta může vzniknout jen na základě dohody, penále vzniká přímo ze zákona.“³⁹ V praxi se ale stává že, vzhledem k tomu, že zákon nevyžaduje výslovné označení smluvní pokuty, je pojem penále používán pro označení smluvní pokuty. K tomuto problému se vyjádřil Vrchní soud v Praze: „Jestliže je pojem penále použit v souvislosti s plněním peněžitého závazku a tato sankce je vyjádřena procentuálně od určitého data do zaplacení, je možné posuzovat toto ujednání jako úrok z prodlení v jiné než zákonné výši. Naopak, pokud by bylo použito termínu penále jako sankce za nesplnění zejména nepeněžitého závazku, lze takové ujednání posoudit jako smluvní pokutu.“⁴⁰

---

³⁹ Občanský zákoník, komentář, Jiří Švestka, Jiří Spáčil a kol., 2. vydání, velké komentáře, Praha: C. H. Beck 2009 str. 1608

⁴⁰ Rozsudek Vrchního soudu v Praze ze dne 2. 8. 2008 sp. zn. 5 Cmo 990/95

Smluvní pokuta a odstoupení od smlouvy

Podle § 517 ObčanZ má věřitel právo odstoupit od smlouvy v případě, že dlužník nesplní svůj dluh ani v době věřitelem mu dodatečně poskytnuté. Odstoupením od smlouvy se ruší od počátku hlavní závazek a veškerá práva a povinnosti vzniklé ze smlouvy a to s účinkem od samého počátku – *ex tunc* (§ 48 odst. 2 ObčanZ). K této otázce je esenciální rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 25. 6. 2003, sp. zn. 33 Odo 131/2003, který tvoří vodítko pro rozhodování o vzájemném poměru odstoupení od smlouvy a smluvní pokuty. Nejvyšší soud zde vyslovil názor, že nárok na smluvní pokutu v případě odstoupení ze smlouvy nezanikne, pokud vznikl před ještě před odstoupením ze smlouvy. Odůvodnil to tím, že „odstoupením od smlouvy zanikají pro svoji akcesorickou povahu rovněž vedlejší závazky na existenci hlavního závazku závislé. Takovými vedlejšími závazky jsou i závazky sloužící k zajištění splnění hlavního závazku, tedy obecně i závazek k zaplacení smluvní pokuty (§544 ObčanZ). Nárok na smluvní pokutu však v důsledku odstoupení od smlouvy nezaniká, vznikli-li ještě před odstoupením od smlouvy z důvodu jejího dřívějšího porušení.“⁴¹ Z toho Nejvyšší soud vyvodil, že v takovém případě, se odstoupení od smlouvy nedotkne již existujícího nároku na smluvní pokutu, který se tak stává novým nárokem, nezávislým na původní smlouvě.

Vznik nároku na smluvní pokutu

Aby vznikl věřiteli nárok na smluvní pokutu, musí být splněno několik podmínek. V první řadě musí být platně uzavřená smlouva, která má být pokutou zajišťována. Neplatně uzavřená smlouva nezavazuje strany a tudíž ani smluvní pokuta z takové smlouvy by byla právně irelevantní. Platně musí být samozřejmě uzavřena i smluvní pokuta, zákon vyžaduje, aby byla sjednána písemně a v ujednání o ní byla přesně určena její výše, nebo alespoň způsob jakým se k ní dospěje. Smlouva samotná ale písemná být nemusí. Ústavní soud se v jednom ze svých nálezů vyjadřuje k smluvní pokutě ze smlouvy o přepravě. Přírážka k jízděmu představuje ve smyslu nálezu Ústavního soudu sp. Zn. Pl. ÚS 2000 penále, tj. pokutu stanovenou pro porušení smluvní povinnosti právním předpisem (544 odst. 3 Občan. Z.). Z pohledu ústavní akceptovatelnosti veřejnoprávního zásahu v oblasti smluv o přepravě je

---

⁴¹ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 25.6. 2003, sp. zn. 33 Odo 131/2003

tímto vyjádřen i prostor přepravními řády (vydanými podle § 772 o. z.) nahradit stanovení sankce za nezaplacení jízdného smluvní pokutou normativní úpravou této sankce formou penále.⁴² Požadavek písemnosti (§544 odst. 2) je v tomto případě splněn právě obsažením ujednání o pokutě v přepravních podmínkách, i když smlouva samotná je uzavřena konkludentně – nastoupením osoby do prostředku městské hromadné dopravy.

K nesplnění smlouvy musí dojít zaviněným porušením právní povinnosti jednou ze smluvních stran. Pokud tedy dlužník porušení smlouvy nezavinil, nebo si strany nesjednaly nic jiného, není povinen smluvní pokutu platit (§ 545 odst.3). Porušením povinnosti ze smlouvy pak při splnění předchozích podmínek vzniká straně, která porušení svým jednáním zapříčinila povinnost uhradit smlouvenou smluvní pokutu. Ve smluvní pokutě musí být jasně řečeno, jakou povinnost chrání, popřípadě na které porušení se vztahuje. Nejčastěji půjde o případy, kdy k plnění sjednanému ve smlouvě nedojde, nebo dojde ale v jiné kvalitě, než bylo sjednáno, popřípadě půjde o plnění opožděné⁴³. Povinnost zaplatit smluvní pokutu nastupuje jako sekundární povinnost vedle původního závazku, který nezaniká jejím zaplacením. Stejně tak dodatečným splněním primární povinnosti nezanikne právo na plnění ze smluvní pokuty.

Srovnání úpravy s obchodním zákoníkem

Smluvní pokuta, podobně jako řada jiných institutů soukromého práva má zvláštní úpravu i v obchodním zákoníku. Obě úpravy mají leccos společného, ale také se v leccems liší, občanskoprávní úprava je použitelná subsidiárně i pro obchodně právní vztahy. Obchodní zákoník upravuje smluvní pokutu v § 300 až 302.

Jedním z nejvýznamnějších rozdílů obou úprav je odlišné pojetí odpovědnosti. V občanském zákoníku je ke vzniku nároku na smluvní pokutu vyžadováno zavinění a to minimálně ve formě nevědomé nedbalosti (§ 545 odst. 3), dlužník se může povinnosti zaplatit pokutu zbavit, prokáže-li, že škodu nezavinil. Oproti tomu v obchodním zákoníku je uplatněn princip absolutní objektivní odpovědnosti, výslovně to deklaruje ustanovení §300. U objektivní odpovědnosti není vyžadováno zavinění, subjekt se ale může vyvinit tím, že

---

⁴² nález Ústavního soudu Sb. n. u. ÚS, sv. 29, č. 34 – ústavní soud ČR, I. ÚS 276/01

⁴³ K tomu uvádí rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 33 Odo 204/2001, že stranám nebrání dikce ustanovení §544 odst.2 v tom, aby smluvní pokutu svým písemným ujednáním konstruovaly tak, že její výše se bude odvíjet též od doby, po kterou bude trvat porušení smluvní povinnosti.

prokáže, že porušení bylo důsledkem okolností vylučujících odpovědnost tzn. Existenci překážky, jež nastala nezávisle na vůli povinné strany a brání jí ve splnění její povinnosti, jestliže nelze rozumně předpokládat, že by povinná strana tuto překážku nebo její následky odvrátila anebo překonala, a dále, že by v době vzniku závazku tuto překážku předvídala (§ 374 odst. 1 obchod.z.). To ale v případě smluvní pokuty neplatí, zmiňovaný §300 vylučuje okolnosti vylučující odpovědnost pro případ smluvní pokuty, což znamená uplatnění právě absolutní objektivní odpovědnosti.

Dalším významným rozdílem je moderační právo soudu u smluvní pokuty sjednané podle § 301 obchodního zákoníku. Tato koncepce je cílem kritiky z řad právní vědy, která vychází z pojetí obou odvětví soukromého práva, kdy obchodní právo je chápáno jako právo profesionálů, u kterých se předpokládá, že si svá práva pohlídají sami, a moderační právo by pak mělo sloužit spíše v právu občanském. Nejvýrazněji zaznívá kritika od I. Pelikánové, dále k tomu uvádí R. Nováček, že daný stav je poněkud paradoxní a že „moderační oprávnění by mělo být obsaženo v OZ pro ochranu laiků, a ne v ObZ k ochraně profesionálů“⁴⁴. Moderační právo může pomoci zajistit přiměřenost, resp. napravit nepřiměřenost sjednané smluvní pokuty. J. Bejček uvádí, že: „smluvní pokuta by neměla být nástrojem k dosažení mimořádného zisku, ale přiměřeným zajišťovacím a nátlakovým prostředkem k udržení smluvně konformního jednání partnera“⁴⁵. Moderační právo umožňuje soudům přizpůsobit rozhodnutí okolnostem případu a v případě, že se mu zdá smluvní pokuta nepřiměřená může ji svým rozhodnutím zmírnit a to až do výše vzniklé škody. Vzniklá škoda tedy tvoří spodní hranici, pod kterou soud nemůže jít při uplatňování moderačního práva. Zda je pokuta přiměřená nebo ne, není upraveno v žádném právním předpise. Tuto otázku musí soudy posoudit jednotlivě v každém případě podle konkrétních okolností. Může jít například o situace, kdy dlužník dodatečně splní, je ve výrazně slabší pozici nebo je smluvní pokuta sjednána jen jednostranně. Není vyloučeno, aby ve dvou případech, se smluvní pokutou sjednanou ve stejné výši, rozhodl soud odlišně. To znamená, aby jednou uznal smluvní pokutu jako přiměřenou a podruhé jako nepřiměřenou.

Na zajímavou úvahu o nepřiměřenosti upozorňuje J. Bejček, kdy upozorňuje, že „přiměřenost výše smluvní pokuty by neměla být chápána jednosměrně, jen jako obrana proti

---

⁴⁴ NOVÁČEK, R., Přiměřenost smluvní pokuty a moderační právo soudu. Právní rozhledy, 2002, č. 3

⁴⁵ Kurs obchodního práva, obchodní závazky, 4.vydání, Bejček, Eliáš, Raban a kolektiv, Praha: C. H. Beck, 2007 str. 151

smluvní pokutě nepřiměřeně vysoké; za nepřiměřenou by mohla být považována i pokuta nápadně (nepřiměřeně) nízká („pro forma“), a to vzhledem k jejímu možnému zneužití jako nástroje obcházení ustanovení § 386 odst. 1 ObchZ, které zakazuje vzdání se práva na náhradu škody před porušením povinnosti, z něhož škoda může vzniknout⁴⁶. Takovou smluvní pokutu by měl soud zamítnout pro obcházení zákona, protože zákon neumožňuje v rámci moderačního práva její zvýšení.

Vztah smluvní pokuty a dobrých mravů

Smluvní pokuta má v občanském právu, jak bylo řečeno, sankční charakter a vzhledem ke smluvní volnosti a absenci moderačního práva soudů ji přiměřeně snížit se tak může snadno stát, že subjekt, který akutně potřebuje peníze je ochoten podepsat ujednání o smluvní pokutě, která by v případě uplatnění měla na tuto osobu likvidační dopad. Jako jedinou ochranu osob, zpravidla ve slabším postavení, poskytuje Občanský zákoník v podobě dobrých mravů, resp. rozporu s nimi, v § 3 odst. 1 a § 39. Dobré mravy jsou odrazem přirozenoprávních principů, na kterých je založeno občanské právo. Umožňuje tak soudu v případech, kdy sjednaná smluvní pokuta je v silném nepoměru ke vzniklé škodě, prohlásit ji za neplatnou pro rozpor s dobrými mravy. Právní úkon proti dobrým mravům (contra bono mores) je takový právní úkon, který se přičí (je ve zjevném a zásadním nesouladu) s obecně uznávaným míněním, obecnými a společenskými postoji, hodnotami společností preferovanými, obecně akceptovanou hodnotovou škálou apod.⁴⁷ Postupem času vytvořila judikatura hranice, ze kterých se vychází při posuzování výše smluvní pokuty. Tak v rozsudku Nejvyššího soudu sp. zn. 33 Odo 588/2003 vyslovil Nejvyšší soud názor, že přiměřenost nebo nepřiměřenost je v případě smluvní pokuty určené formou denních sazeb nutné posuzovat ne z hlediska celkové výše smluvní pokuty, která je odvislá od doby prodlení dlužníka, ale právě z hlediska jednotlivé výše denních sazeb. V posuzované věci byla smluvní pokuta sjednána ve výši 0,25% z dlužné částky (82 684 Kč.) denně. „Lze přisvědčit odvolacímu soudu, že taková výše smluvní pokuty nikterak nepřekračuje účel smluvní pokuty spočívající zejména v pohrůžce dostatečně citelnou majetkovou sankcí vůči dlužníku pro případ, že nesplní

---

⁴⁶ Kurs obchodního práva, obchodní závazky, 4.vydání, Bejček, Eliáš, Raban a kolektiv, Praha: C. H. Beck, 2007 str. 153

⁴⁷ Občanský zákoník, velký akademický komentář, Praha: Linde, 2008, str. 254

povinnost, a v dostatečném zabezpečení věřitele proti případným škodám, které by mu mohly nesplněním zajištěné povinnosti vzniknout.⁴⁸ V jiném rozsudku se Nejvyšší soud vyjádřil, že: „1% denní smluvní pokuta v rozporu s dobrými mravy, ovšem ujednání o 0,5% lze považovat za platné ujednání.“⁴⁹

Soud je povinen se zabývat výší smluvní pokuty a jejímu případnému rozporu s dobrými mravy viz usnesení Krajského soudu v Ústí nad Labem: „Ujednání účastníků o půjčce, že sjednanou smluvní pokutu nepovažují za lichvu, nezabavuje soud povinnosti zkoumat, zda vzhledem k výši úroku a smluvní pokuty není smlouva pro lichevní charakter absolutně neplatná.“⁵⁰

Za jako dobrým mravů odporující prohlásil Nejvyšší soud ujednání stran, kdy „byla-li pohledávka věřitele z půjčky 400.000,- Kč zajištěna zástavním právem k nemovitosti dlužníka a vedle toho ujednáním o smluvní pokutě ve výši 70.000,- Kč, respektive 91.000,- Kč za každý měsíc prodlení, tj. ve výši téměř trojnásobku půjčené částky, je výkon práva na zaplacení smluvní pokuty, sjednané pro případ opožděného vrácení půjčky, v rozporu s dobrými mravy.“⁵¹ Podobnými rozsudky ukazuje Nejvyšší soud to, že nehodlá tolerovat absolutní smluvní volnost na úkor slabší strany. Bohužel společnosti poskytující podobné půjčky si nacházejí stále nové způsoby jak maximalizovat svůj zisk, byť na úkor toho, že své „klienty“ zničí a to jak po finanční tak často i po osobní stránce.

Zánik a uplatnění smluvní pokuty

Smluvní pokuta je majetkový nárok, který věřiteli vznikne ze závazkově právního vztahu, v okamžiku kdy dlužník poruší smluvní povinnost zajištěnou smluvní pokutou. Smluvní pokuta není součástí zajišťovaného závazku, není tedy jeho příslušenstvím a je možné ji u soudu uplatnit samostatně. Nicméně vztah mezi smluvní pokutou a zajišťovaným závazkem je akcesorický, což znamená, že její vznik závisí na platném původním závazku.

---

⁴⁸ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 23. 6. 2004, sp. zn. 33 Odo 588/2003

⁴⁹ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 3. 5. 2007, sp. zn. 33 Odo 438/2005

⁵⁰ Usnesení Krajského soudu v Ústí nad Labem ze dne 24. 8. 2004, sp. zn. 10 Co 646/2004

⁵¹ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 31. 1. 2001, sp. zn. 33 Cdo 3072/2000

V případě neplatnosti původního závazku nebude platná ani smluvní pokuta a nárok na ní zaniká, resp. ani nevznikne.

Ideální je zankne-li smluvní pokuta spolu s původním závazkem zaplacením. Je žádoucí, aby byla splatnost smluvní pokuty ve smlouvě výslovně sjednána. Pokud tomu tak není, uplatní se obecné pravidlo pro případy, že není doba plnění závazků dohodnuta. Pro takové případy určí § 563 ObčanZ že dlužník je povinen splnit dluh první den poté, co byl o plnění věřitelem požádán.

V případě, že dlužník nezaplatí smluvní pokutu dobrovolně, musí být uplatněna formou žaloby u soudu. Je možné se jí domáhat samostatně. Pro právo na uplatnění smluvní pokuty platí obecná promlčecí lhůta podle § 101 ObčanZ, podle které se právo promlčí za tři roky ode dne, kdy mohlo být vykonáno poprvé. To znamená buď ode dne, který byl stranami dohodnut v ujednání o smluvní pokutě, nebo pak ode dne poté, co byl dlužník věřitelem vyzván k plnění. V případě, že je smluvní pokuta sjednána jako jednorázová částka, není s určením takového okamžiku problém. Komplikovanější situace může nastat, jestliže je smluvní pokuta sjednána tak, že se odvíjí od doby, po kterou je dlužník v prodlení s plněním závazku. Zde se nabízí varianta, že by se jednotlivá práva ze smluvní pokuty promlčovala postupně tak, jak by vznikala – tzn. podle dnů, týdnů, měsíců. Ale i v takovém případě je třeba se přiklonit k první variantě, totiž že promlčecí doba poběží pro smluvní pokutu ode dne následujícím po dni splatnosti smluvní pokuty jako celku. Snad jen s tím rozdílem, že její výše nebude známa ihned, ale bude proměnlivá podle délky doby, po kterou byl dlužník v prodlení.

3.3. Prodlení

Prodlení je stav, ve kterém se ocitne smluvní strana, pokud nesplnila svojí část sjednané dohody. Půjde tedy o situaci, kdy nebylo plněno a splněno řádně a včas (§ 559 odst 1 a 2 ObčanZ). Tím zákon deklaruje požadavek bezvadného plnění a to co se do předmětu a jeho kvality a kvantity týče na jedné straně, na druhé straně musí být vše splněno v termínu dohodnutém stranami, popřípadě stanoveném zákonem nebo soudním rozhodnutím (§ 564 ObčanZ.), pokud není termín splatnosti určen ani jedním ze zmíněných způsobů, je dlužník povinen splnit dluh prvního dne po té, kdy k tomu byl věřitelem vyzván (§ 563 ObčanZ). Výzvě k plnění nepředepisuje zákon zvláštní formu, půjde tedy o neformální, jednostranný úkon, u kterého ovšem nesmí být pochyb o jeho obsahu. Pro ulehčení dokazování v

případném sporu je lepší, když bude učiněn písemně a bude doručen způsobem, který dlužník nebude moci zpochybnit.

Jak vyplývá z dikce Občanského zákoníku⁵², musí být obě podmínky splněny kumulativně. Dlužník je v prodlení když neplnil vůbec, v případě, že jím poskytnuté, a věřitelem přijaté plnění mělo vady a to ať už kvantitativního nebo kvalitativního charakteru, není dlužník v prodlení, ale vzniká tu odpovědnost za vady jím poskytnutého plnění. Jak bylo naznačeno výše, může být splnění závazku vykládáno jako dvoustranný právní úkon, který vyžaduje od obou stran součinnost. Dlužník na jedné straně poskytuje věřiteli plnění a ten ho straně druhé přijímá. Tím pádem se v prodlení může ocitnout jak dlužník, tak věřitel. Rozlišujeme proto prodlení dlužníka a věřitele.

Prodlení dlužníka

Prodlení způsobuje změnu práv a povinností dlužníka, resp. ke stávající primární povinnosti plnit závazek přibývají nové, sekundární povinnosti. V prodlení se může dlužník ocitnout nezávisle na své vůli, zákon ve smyslu §517 ObčanZ zde nevyžaduje zavinění, existuje tu tedy objektivní odpovědnost s možností liberace. Pokud jde o dělitelné plnění ve smyslu § 566 ObčanZ, je věřitel povinen přijmout i částečné plnění. V případě, že částečné plnění odmítne, dostává se v odmítnuté části do prodlení on. Dlužník také není v prodlení, jestliže neplnil, protože mu věřitel odmítl vystavit potvrzení o splnění ve smyslu §569 ObčanZ. Naopak v případě, že věřitel odmítne vydat potvrzení o splnění tzv. kvitanci, čímž neposkytne potřebnou součinnost ke splnění dluhu, dostává se do prodlení on.

Zákon umožňuje věřiteli odstoupit od smlouvy v případě, že dlužník nesplní svou povinnost ani v dodatečně přiměřené lhůtě. Tuto lhůtu si stanoví věřitel sám, přičemž nemusí být dlužníkovi sdělena, stačí, že je mu poskytnuta. Pokud ji však věřitel dlužníkovi sdělí, nesmí ji libovolně zkracovat, prodloužit ji smí.

Odstoupením od smlouvy se smlouva ruší od počátku (§ 48 odst. 2 ObčanZ) a podle ustanovení o bezdůvodném obohacení §457 ObčanZ jsou účastníci povinni si navzájem vrátit již poskytnutá plnění, jelikož by se jednalo o plnění bez právního důvodu, resp. právní titul

---

⁵² §559 odst. 2 Dluh musí být splněn řádně a včas

odpadl (§ 451 odst. 2. ObčanZ). Jak bylo řečeno výše, pokud poskytnul dlužník částečné plnění, je věřitel oprávněn odstoupit od smlouvy jen v rozsahu, ve kterém nebylo plněno, v případě, že by částečné plnění odporovalo povaze závazku nebo vzájemné dohodě, může odstoupit od smlouvy jako celku. Například u odstoupení od kupní smlouvy mezi výrobcem kachliček a zřizovatelem plaveckého bazénu, kdy předmětem smlouvy bude dodání speciálních kachliček pro plavecký bazén, je v případě částečného plnění jen 60% objednaných kachliček patrné, že částečné plnění odporuje povaze závazku a tudíž nepravděpodobné, že by si zřizovatel nechal částečné plnění a ve zbytku by ze smlouvy odstoupil.

Vrácení vzájemných plnění se netýká nároku na smluvní pokutu v případě, že vzniknul ještě před odstoupením od smlouvy, viz výše odstoupení od smlouvy a smluvní pokuta. Přičemž u tzv. fixních smluv, kdy plnění je vázáno na konkrétní čas, a věřitel na plnění netrvá, vyplývá zrušení smlouvy již ze zákona (§ 518 ObčanZ). Klasickým příkladem takové smlouvy je objednání smyčcového kvartetu k příležitosti slavnostnímu otevření výstavy, je zřejmé, že pokud se kvartet nedostaví včas na určené místo a nesplní svou část dohody nebude mít pozdní plnění pro objednatele již význam.

Odstoupení od smlouvy je jen jedna z možností, kterou zákon poskytuje věřiteli. Pokud se ale rozhodne, že je pro něj výhodnější, ji nevyužít a trvat na původně sjednaném plnění, nic mu v tom nebrání. V takovém případě bude věřitel postupovat nejspíše cestou mimosoudního vymáhání a v případě neúspěchu soudní cestou podle příslušných ustanovení Občanského soudního řádu. Jde-li o prodlení s plněním peněžitého dluhu, má věřitel právo požadovat úroky z prodlení, pokud není stanovena povinnost platit poplatek z prodlení.⁵³

Úroky z prodlení

Úroky z prodlení jsou zákonnou sankcí za prodlení věřitele s plněním závazku. Je třeba je odlišit od tzv. smluvních úroků, které si strany sjednávají například ve smlouvě o půjčce podle § 658 ObčanZ. Funkcí smluvních úroků je zaplatit věřiteli za půjčené peníze, jedná se tedy o úplatu za poskytnutou službu, sledují tím pádem odlišný účel. Obojí úroky

---

⁵³ Občanský zákoník, komentář, 2. vydání, Praha: C.H. Beck, 2009 str. 1550

mohou být placeny vedle sebe.⁵⁴ Úroky z prodlení jsou sankcí zákonnou, není možné sjednat jejich výši smluvně. Nebylo by to ani praktické, vzhledem k tomu, že smluvní pokutu je možné sjednat tak, aby byla její výše určena procentuální sazbou za každý den prodlení, čímž se její charakter blíží úrokům z prodlení. Oba instituty by pak mohly být v některých případech obtížně odlišitelné.

Dříve byla výše úroků z prodlení, respektive způsob výpočtu, stanovena nařízením vlády 142/1994 Sb., a sice jako dvojnásobek diskontní sazby stanovené Českou národní bankou. Tento stav trval od roku 1994 do 28. dubna 2005, kdy vstoupilo v platnost nařízení vlády 163/2005 Sb., které změnilo nařízení č. 142/1994 Sb.. Změna byla provedena za účelem sladění naší úpravy se směrnicí Parlamentu a Rady Evropské Unie. Nově jsou tedy úroky z prodlení odvislé od repo sazby, určované Českou národní bankou, platné k prvnímu dni příslušného kalendářního pololetí, zvýšené o sedm procentních bodů. Výpočet je potom zvláště u pohledávek, kde prodlení trvá déle, poměrně zdlouhavý, obzvláště za předpokladu, kdy přesná výše žalovaných úroků musí být uvedena v žalobním petitu. Úroky smluvní, úroky z prodlení i poplatek z prodlení jsou příslušenstvím pohledávky podle § 121 odst. 3 ObčanZ. Mohou tak být uplatněny u soudu samostatně, ale i spolu s původní pohledávkou, taktéž mohou být samostatně předmětem exekuce.

Právo na úroky z prodlení vzniká věřiteli od prvního dne prodlení. Pro ilustraci přikládám jednoduchý příklad s výpočtem. V roce 2007 prodal pan. L. paní M. automobil Škoda Fabia za cenu 100.000,- Kč. Podle platně uzavřené smlouvy došlo k řádnému převodu vlastnického práva na paní M., ale ta nesplnila svoji část smlouvy a smluvní cenu splatnou ke dni 20. 7. 2007 nezaplatila. To znamená, že je povinná platit úroky z prodlení od 20. 7. 2007 do zaplacení, které proběhlo 20. 6. 2009. Při výpočtu vycházíme z repo sazby vyhlášené Českou národní bankou a platné k prvnímu dni příslušného kalendářního pololetí. Takže se dostaneme k následujícím číslům:

od 20. 7. 2007 do 31. 12. 2007..... 9,75% ročně
od 1. 1. 2008 do 30. 6. 2008 .....10,50% ročně
od 1. 7. 2008 do 31. 12. 2008.....10,75% ročně

---

⁵⁴ Občanský zákoník, komentář, 2. vydání, Praha: C.H. Beck, 2009 str. 1551

od 1. 1. 2009 do 20. 6. 2009.....9,25% ročně

procenta se počítají z částky nominálního dluhu, tzn. 100.000,- Kč.

Podle §517 odst. 2 ObčanZ je věřitel oprávněn požadovat v případě prodlení od dlužníka místo úroků z prodlení poplatek z prodlení, pokud tak stanoví zákon. Není možné uplatnit obě sankce najednou. Ten tak stanoví pro smlouvu o nájmu bytu v § 697⁵⁵ ObčanZ a v ustanovení o podnikatelském nájmu věcí movitých v §723⁵⁶ ObčanZ. Výše poplatku z prodlení je, stejně jako u smluvní pokuty, upravena v nařízení vlády č. 142/1994 Sb. ve znění nařízení vlády 163/2005 Sb. A jeho výše činí 2,5 ‰ z dlužné částky za každý den prodlení, nejméně však 25 Kč za každý i započatý měsíc. Přepočteno na roční úrokovou sazbu jde o 91,25 %. Je to výše, která několikanásobně překračuje současnou míru úroků z prodlení. Úroky z prodlení v podobné výši byly shledány obecnými soudy dokonce v rozporu s dobrými mravy.⁵⁷

Tím, že je dlužník v prodlení s plněním, může způsobit věřiteli škodu. Tato škoda může mít nejrůznější podobu, od nemožnosti použít sjednané plnění pro další účely (například včasné dodání resp. nedodání materiálu na stavbu rodinného domu, což má za důsledek to, že zaplacení zedníci nemohou pracovat a stavba se tak prodlužuje, což zvyšuje náklady stavitele), nebo u peněžitých plnění nedochází ke zhodnocování peněz na bankovním účtu, tak jak by docházelo, kdyby k plnění došlo včas. Tyto případy, kdy prodlení dlužníka způsobuje věřiteli škodu, upravuje § 519 ObčanZ, resp. určuje pravidlo podle kterého je věřitel oprávněn domáhat se náhrady škody pouze ve výši, ve které převyšuje krytí úroky z prodlení nebo poplatkem z prodlení.

Nejvyšší soud deklaroval, že není možné platit úroky z úroků z prodlení. Je vyloučena jak možnost domáhat se zaplacení úroků z prodlení z úroků z prodlení, tak úroků z prodlení z

---

⁵⁵ Nezaplátí –li nájemce nájemné nebo úhradu za plnění poskytovaná s užíváním bytu do pěti dnů po její splatnosti, je povinen zaplatit pronajímateli poplatek z prodlení. §697 Občanského zákoníku.

⁵⁶ (1) Vrátil-li nájemce věc po době dohodnuté ve smlouvě, jen povinen platit nájemné až do vrácení věci. Je-li nájemce s vrácením věci v prodlení, je povinen zaplatit též poplatek z prodlení.

(2) Jestliže se věc ztratila nebo byla zničena, je nájemce povinen platit nájemné a poplatek z prodlení, bylo-li jeho placení dohodnuto, dokud ztrátu nebo zničení věci pronajímateli neohlásil nebo dokud se o tom pronajímatel jinak nedozvěděl.

⁵⁷ Občanský zákoník, komentář, 2. vydání, Praha: C.H. Beck, 2009 str. 2030

jakéhokoli příslušenství pohledávky, kterým je podle § 121 odst. 3 občanského zákoníku úrok, úrok z prodlení, poplatek z prodlení a náklady spojené s jejím uplatněním. Žalobkyni nelze přiznat žalobou požadovaný úrok z prodlení z pozdě zaplacených smluvních úroků, které nemají sankční charakter, ale jsou pouze smluvně stanovenou cenou peněz, jelikož i smluvní úrok je příslušenstvím pohledávky.⁵⁸

Zbývá ještě dodat, že nárok na úroky z prodlení se promlčuje za tři roky. Jestliže však byla pohledávka pravomocně přisouzena, nebo dluh byl dlužníkem písemně uznán co do důvodu a výše, platí pro úroky, jež jsou příslušenstvím této pohledávky a byly splatné před pravomocným rozhodnutím nebo uznáním dluhu, desetiletá promlčecí doba.⁵⁹

Prodlení věřitele

Věřitel se dostává do prodlení v okamžiku, když neposkytne součinnost v době, kdy mu dlužník nabídne plněním tedy i mimo dobu stanovenou ke splnění, samozřejmě jen za předpokladu, že byl povinen plnění převzít⁶⁰. Věřitel ale není povinen přijmout plnění, které by odporovalo ustanovení §559 ObčanZ. Naproti tomu podle §566 musí přijmout plnění částečné, pokud to neodporuje dohodě, nebo povaze závazku, viz výše. V Občanském zákoníku je prodlení věřitele upraveno v §522 a 523 s návazností na §520, z něhož dovozujeme, že v době, kdy je v prodlení věřitel nemůže dojít k prodlení u dlužníka.

Prodlením věřitele dluh nezaniká, ale věřiteli vznikají nové povinnosti, které se obracejí v práva dlužníka:

- povinnost nahradit dlužníkovi náklady, které mu vznikly v souvislosti s prodlením věřitele. Může jít například o náklady na dopravu nebo na dodatečné uskladnění zboží.
- na věřitele přechází nebezpečí zničení, ztráty nebo poškození věci, ale také nebezpečí nahodilé zkázy.

---

⁵⁸ Rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 23 Cdo 1788/2007

⁵⁹ Občanský zákoník, komentář, 2. vydání, Praha: C.H. Beck, 2009 str. 1553

⁶⁰ Občanský zákoník, Komentář, 10. vydání, Praha: C. H. Beck, 2006 str. 932

- pro peněžité závazky se uplatní §523, který navazuje na §520 a stanoví, že po dobu věřitelova prodlení není dlužník povinen platit úroky z prodlení.

V případě, že je věřitel v prodlení, může dlužník splnit svou povinnost tak, že uloží předmět plnění do úřední úschovy (§568 ObčanZ). Do úřední úschovy, lze ovšem uložit je n předmět plnění k tomu způsobilý. Nepřichází v úvahu úschova věcí nemovitých nebo plnění, jež spočívá ve výkonech.⁶¹ Uložením do úschovy zaniká jeho závazek vůči věřiteli. Nutné náklady související s tímto plněním nese věřitel. Tento institut se uplatní i v případech, kdy je věřitel nepřítomen, dlužník má důvodné pochybnosti o tom, kdo je věřitelem, nebo dlužník věřitele nezná – poslední dva příklady mohou být důsledkem věřitelovi smrti a dosud neukončeného dědického řízení.

3.4. Odpovědnost za vady

Odpovědnost za vady je jeden z druhů občanskoprávní odpovědnosti. Její vznik je závislý na existenci platné závazkového právního vztahu (§ 488 a n.) a jeho následném porušení, zejména se bude jednat o závazky ze smluv, například u kupní smlouvy (§588 – 627 ObčanZ) nebo smlouvy o dílo (§631 – 656 ObčanZ) a jiných. Vzniká tedy jako nepříznivý následek porušení původní právní povinnosti sjednané stranami. Podle zákonné definice obsažené v §499 odpovídá ten, kdo přenechá věc jinému za úplatu za to, že věc má v době plnění vlastnosti výslovně vymíněné nebo obvyklé, že ji je možno použít podle povahy a účelu smlouvy nebo podle toho, co si účastníci ujednali, a že věc nemá právní vady. Odpovědnost za vady je upravena v Občanském zákoníku na dvou úrovních:

- Obecnou úpravu odpovědnosti za vady najdeme v §499 až §510, tato úprava se použije, pokud není u konkrétní smlouvy řečeno jinak, jako tomu je například u smlouvy příkazní či smlouvy o obstarání věci.
- Speciální úprava uvedená u konkrétních smluvních typů v §596 až §600 pro kupní smlouvu obecně a pak v § 619 až §627 jako odpovědnost za vady věci prodané v obchodě. Speciální úprava je i pro smlouvu o dílo v §645 a n.. Co se týče jejich

---

⁶¹ Občanský zákoník, Komentář, 2. vydání, Praha: C. H. Beck, 2009 str. 1668

vzájemného vztahu, platí, že speciální úprava má přednost před obecnou podle zásady *lex specialis derogat legi generali*.

Odpovědnost za vady je odpovědností objektivní, jež vzniká bez ohledu na zavinění, a to již pouhou skutečností, že plnění vykazuje vady⁶². V první řadě tedy musí k plnění dojít a musí jít o plnění sjednané. Musí být plněn předmět sjednaný ve smlouvě, kdyby bylo plněno něco jiného, nebyl by věřitel povinen takové plnění přijmout. Odpovědnost za vady si účastníci mohou sjednat širěji, než stanoví zákon, ale nemohou ji oproti zákonu omezit, nebo dokonce vyloučit. Úkon, který by rozšiřoval odpovědnost za vady oproti zákonu, je možné učinit i jednostranně.

Dělení vad

Vady plnění mohou být faktické a právní. Faktickou vadou plnění trpí, pokud nesplňuje dohodnuté požadavky, typicky co se kvality, kvantity nebo provedení týče. Plnění může mít povahu individuálně určeného předmětu popřípadě činnosti, nebo může být druhově určené, k tomu uvádí § 496 ObčanZ, že „není-li jakost výslovně sjednána, je dlužník povinen plnit určité množství věcí určených v průměrné jakosti“. Důvodem určování jakosti plnění je skutečnost, že mezi věcmi téhož druhu (určenými podle počtu, míry či váhy) jsou kvalitativní rozdíly, jež mohou ovlivňovat hodnotu předmětu plnění⁶³. Není-li to přesně smluvně specifikováno, musí mít plnění takové vlastnosti, aby ho bylo možné použít podle povahy a účelu smlouvy ve smyslu §499 ObčanZ. Právní vadou se rozumí taková závada, která způsobuje, že nabyvatel nezískal k předmětu plnění takové právní postavení, jaké měl na základě smlouvy nabýt⁶⁴. Typickým příkladem bude existence věcného břemene, nebo jiného práva visícího na nemovitosti. Rozsah odpovědnost za vady modifikují ve prospěch zcizitele a právní jistoty §500 a 501, ukládají totiž kupujícímu, věnoval předmětu smlouvy pozornost a péči řádného hospodáře.

Záruční odpovědnost

---

⁶² Občanský zákoník, Komentář, 10. vydání, Praha: C. H. Beck, 2006 str. 893

⁶³ Ochrana majetku, Tomáš Hulva, Praha: Linde, 2008 str. 157

⁶⁴ Občanský zákoník, Komentář, 10. vydání, Praha: C. H. Beck, 2006 str. 893

Ne vždy je existence vady v okamžiku plnění nezbytnou podmínkou vzniku odpovědnosti za vady. Zákon, jeho prováděcí předpis, dohoda účastníků nebo jen zcizitel jednostranným prohlášením může stanovit, že zcizitel odpovídá i za vady, které vzniknou v době stanovené či sjednané čili v záruční době. Tento institut má význam především u tzv. spotřebitelských smluv a je jedním z důležitých nástrojů ochrany spotřebitele, což dokazuje i to, že Občanský zákoník v §502 odst. 2 umožňuje smluvním stranám sjednat si odpovědnost odlišně od zákona, ale pouze pod podmínkou, že odchylná úprava bude pro zcizitele přísnější. Může jít například o prodloužení záruční doby.

Vznik odpovědnosti

Odpovědnost za vady je odpovědnost následná, má akcesorickou povahu, předpokladem jejího vzniku je v první řadě existence právního titulu čili platného závazkově právního vztahu, na jehož základě má dojít k úplatnému převodu věci od zcizitele nabyvateli. Tento převod musí být uskutečněn a převáděná věc musí trpět faktickou nebo právní vadou, které zapříčiňuje, že není plněno řádně.

Neplatnost smlouvy

V případě, že smlouva, na jejímž základě má dojít k plnění je neplatná, ať už absolutně podle §39 ObčanZ, nebo relativně podle §40a ObčanZ, závazek nevzniká a tím pádem ani povinnost stran si navzájem poskytovat jakákoliv plnění. V případě že si strany již plnění poskytly, uplatní se na něj ustanovení o bezdůvodném obohacení (§451 ObčanZ) a strany si musí vzájemně poskytnutá plnění vrátit. Jestliže už došlo k plnění, ale šlo o zálohu a bylo dohodnuto její vrácení, má strana, která plnění poskytla nárok na jeho vrácení. Nikoliv ovšem podle ustanovení o bezdůvodném obohacení, ale jde o standardní nárok na splnění závazku. Jak již bylo řečeno výše, ke vzniku odpovědnosti za vady je nutné předání sjednaného předmětu plnění nabyvateli. Až v okamžiku, kdy nabyvatel plnění obdrží, může se domáhat odpovědnosti za vady zcizitele, do té doby může uplatnit pouze nárok na plnění. A z logiky věci plyne, že aby byl zcizitel odpovědný za vady plnění, musí mu být poskytnuta protihodnota. Tam, kde tomu tak není, například u výpůjčky, bezplatné půjčky nebo smlouvy darovací, by asi ani nebylo spravedlivé požadovat po dárcích/věřitelích aby nesli odpovědnost za vady jimi bezúplatně poskytnutých věcí. A konečně je tu existence vady samotné (zdaleka ne vždy musí jít o nedostatečné množství nebo kvalitu, vadné je i plnění, které je vyšší kvality popřípadě ve větším množství, než bylo dohodnuto), jako odchylky od toho, co bylo

smluvními stranami ujednáno, nebo co je obvyklé. Tato vada tu musí být v okamžiku plnění, i když se projeví později a musí být následkem porušení povinnosti ze smlouvy. V případě že zcizitel prokáže, že vada vznikla působením nebo spolupůsobením nabyvatele může se odpovědnosti zprostit částečně nebo úplně.

Uplatnění práv z odpovědnosti za vady

Práva z odpovědnosti za vady musí uplatnit její nabyvatel⁶⁵. V případě smrti nabyvatele může uplatnit právo jeho právoplatný dědic. Zákon předepisuje v § 504 ObčanZ obecnou promlčecí lhůtu pro uplatnění odpovědnosti za vady 6 měsíců. Začátek této lhůty je v okamžiku, kdy měl nabyvatel objektivní možnost si věc prohlédnout, přičemž čas kdy tak skutečně učinil, se nebere v potaz. Úprava podle § 504 ObčanZ. se neaplikuje, pokud zákon nabízí úpravu speciální, jako tak činí u kupní smlouvy v § 499, nebo u kupní smlouvy pro spotřební zboží v § 620.

Samotné vytknutí je jednostranný právní úkon adresovaný zciziteli, kterému zákon nepředepisuje žádnou speciální formu. Hlavně u spotřebitelských smluv se pro něj vžil výraz reklamace. Zákon v tomto případě nevyžaduje, aby za zcizitele jednal statutární orgán, postačí zaměstnanec ve smyslu § 20 odst. 2 ObčanZ, typicky se bude jednat o prodavače na či jiného zaměstnance v provozovně zcizitele. Podle praxe musí nabyvatel dostatečně určitě specifikovat a označit vytykané vady a sdělit zciziteli jaké právo z odpovědnosti za vadu uplatňuje. Tento postup ale nemá přímou oporu v zákoně. K uplatnění práva musí dojít před uplynutím lhůty 6 resp. 24 měsíců, jinak právo z odpovědnosti za vady zaniká. V případě, že k vytčení vad došlo řádně a včas, ale z nejrůznějších důvodů nedošlo k jejímu vyřízení, má nabyvatel k dispozici možnost žalovat zcizitele za odpovědnost za vady a to v obecné 3leté promlčení lhůtě, která začíná běžet okamžikem vytknutí vady u zcizitele (§ 508 ObčanZ).

Průběh mimosoudní dohody se může odvíjet i od povahy vady, podle toho rozlišujeme vady odstranitelné a neodstranitelné. Vady mohou způsobit, že věc není možno v jejich důsledku používat dohodnutým, nebo řádným způsobem. I neodstranitelná vada nemusí nutně způsobit, že věc není možné užívat řádně a stejně jako odstranitelná vada může zapříčinit nemožnost užívání věci zcela. Kombinace těchto faktorů se potom odráží ve způsobu řešení případné reklamace. Neodstranitelnou se stane vada, která nebyla odstraněna ve lhůtě

---

⁶⁵ Občanské právo hmotné 2, 3. vydání, Praha: Linde, 2002 str. 107

stanovené právním předpisem, dohodou stran, nebo jednostranným prohlášením, popřípadě v lhůtě přiměřené povaze vady. Také vada, jejíž odstranění by bylo neúměrně nákladné je považována za neodstranitelnou. Podle § 19 Zákona o ochraně spotřebitele se za vadu neodstranitelnou považuje i vada, která nebyla odstraněna do 30ti dnů ode dne reklamace.

- U vady neodstranitelné, která znemožňuje řádné užívání věci přichází v úvahu pouze zrušení smlouvy podle § 507 odst. 1 ObčanZ. Například popraskané nožičky u skleniček na víno.
- V případě vady neodstranitelné, která ovšem nebrání řádnému nebo dohodnutému užívání věci může být řešením pouze přiměřená sleva z ceny věci. Může se jednat například o kaz látky na oblečení, který nemá vliv na funkčnost, ale snižuje estetickou hodnotu.
- Pro vady odstranitelné nabízí zákon možností více. Kromě poskytnutí přiměřené slevy z ceny věci se strany mohou dohodnout i na doplnění chybějícího zboží nebo bezplatné opravě věci. Prodávající musí věc opravit na vlastní náklady a nesmí po spotřebiteli požadovat náhradu jakýchkoliv nákladů, které mu v souvislosti s opravou vznikly. To ani v případě, že byla věc nějakým způsobem zhodnocena (např. do věci byly namontovány nové nebo dražší součástky, než byly ty původní).⁶⁶ Z hlediska nabízených řešení je u odstranitelných vad irelevantní, jestli lze věc užívat řádně popř. dle dohody (vada laku na automobilu), nebo vada takové užívání nedovoluje (díra ve výfuku).

Obdobný postup je i u vad právních. Nabyvatel oznámí existenci vady právnímu předchůdci – zciziteli a vyzve ho k jejímu odstranění. Ten pak podle povahy vady provede příslušný právní úkon k jeho nápravě jako dodatečný převod vlastnického práva, nebo výmaz či zápis v katastru nemovitostí.

3.5. Ostatní následky porušení smlouvy, některé zajišťovací prostředky

---

⁶⁶ Ochrana spotřebitele v praxi, B. Tomančáková, Praha: Linde, 2008

Neplnění smluvních povinností a tím pádem i porušení smlouvy ze strany jednoho subjektu může pak vést k zásahu do práv i jiných subjektů, než jsou subjekty původního závazkového právního vztahu. Stává se tomu tak v případech zajištění práva ze smlouvy některým ze zajišťovacích prostředků. Tyto instituty posilují pozici věřitele, tím že pokud přestane být dlužník schopen plnit své závazky, umožňují věřiteli hojení se na majetku jiných osob, popřípadě prodejem konkrétní věci. I v případě insolvenčního řízení je potom šance na uspokojení zajištěné pohledávky výrazně vyšší než u pohledávek nezajištěných.

3.5.1. Ručení

Ručením (v právní praxi se lze též setkat s pojmem rukojemství) se rozumí právní vztah mezi věřitelem a ručitelem, jehož obsahem je závazek ručitele (tj. osoby odlišné od dlužníka) uspokojit pohledávku věřitele, jestliže ji neuspokojí sám dlužník.⁶⁷ Ručení je pro věřitele velice výhodný institut, umožňuje mu totiž, aby se v případě dlužníkovi platební neschopnosti obrátil na jinou osobu-ručitele, který pak je povinen splnit závazek místo dlužníka. Pokud se tak nestane, může se věřitel hojit na celém ručitelově majetku. Věřitel má tedy na výběr z více subjektů, čímž se zvyšuje i jeho naděje na uspokojení pohledávky. Ručení je tedy závislé na původní smlouvě, má akcesorickou povahu. Ručitelství vzniká na základě smlouvy o ručení. Zaniká potom v závislosti na původní smlouvě (zaplacení, započtení, prekluze...), nebo například uhrazením ručitelství závazku, uplynutím doby, pokud bylo sjednáno jen na dobu omezenou, převedením závazku na jinou osobu, nebo odepřením plnění ručitelem podle §549 ObčanZ. Ačkoliv právní norma hovoří na jednom místě o *dohodě* a zároveň o *písemném prohlášení* (jednostranném) ze strany ručitele, není možné tyto termíny interpretovat tak, že ke vzniku ručení dochází pouze jednostranným právním úkonem ručitele adresovaný věřiteli.⁶⁸ Ve smlouvě musí být jasně vyjádřena povinnost ručitele uhradit závazek dlužníka, v případě že tak on neučiní. Písemnou formu ani výslovné označení smlouvy slovem „ručení“ nebo „dohoda o ručení“ ani označení povinné strany jako „ručitele“ zákon nevyžaduje.

Aby bylo možné pohledávku zajistit ručením, musí být v první řadě platná a způsobilá být zajištěna ručitelstvím závazkem, nesmí tedy jít o naturální obligaci. Takzvané „zaručení

---

⁶⁷ Občanské právo hmotné 2, Praha: ASPI, 2006, str. 135

⁶⁸ Občanský zákoník, velký akademický komentář, Praha: Linde, 2008, str. 1575

se“ u her a sázek nemá tedy z hlediska práva žádnou relevantnost. Způsobilým závazkem je dále jen takový závazek, u kterého jeho povaha umožňuje výkon jiným subjektem, zcela vyloučené bude například ručení u fixních smluv, kdy bude splnění závazku úzce vázáno na jednu osobu. Naopak peněžité závazky jsou pro zajištění ručením typické. Obecně řečeno jsou k zajištění ručením způsobilé všechny závazky se zastupitelným plněním. Subjekty ručitelského vztahu jsou věřitel a ručitel(é) s tím, že ručitel a dlužník nesmí být stejné osoby, což logicky vyplývá z podstaty věci. Ručitelů může být více, pro věřitele je to výhodné, sníží se tím ještě jeho riziko. Každý z ručitelů pak může zajišťovat část závazku, nebo závazek celý.

Vzhledem k pozici ručitele, který je povinen platit závazek místo dlužníka, přiznává mu zákon určitá oprávnění. V první řadě, věřitel může požadovat po ručiteli plnění až po té, co k tomu písemně vyzval dlužníka a ten nezaplatil. Je například oprávněn nechat si sdělit od věřitele výši závazku, a to kdykoliv o to požádá a bez zbytečného odkladu (§547 ObčanZ). S ohledem na to, že ručitel posiluje právní postavení dlužníka, je namístě formulovat pravidlo, že ručitel může v mezích své obrany proti nároku věřitele uplatnit jak námitky vyplývající z jeho osobního vztahu k věřiteli (tuto skutečnost zákon považuje za natolik zřejmou, že ji ani výslovně nezmiňuje), tak i námitky, které dlužník vůči věřiteli má, ale z nějakého důvodu je vůči věřiteli nepoužil.⁶⁹ Typicky půjde o započtení nebo promlčení. Pokud dlužník uzná svůj dluh vůči věřiteli co do důvodu a výše, bude toto uznání účinné vůči ručiteli, jen pokud s tím projevil svůj souhlas. Bude-li tedy požadovat věřitel po ručiteli plnění promlčeného dluhu, který dlužník následně uznal, ale ručitel s tím nevyslovil souhlas, má právo takovéto plnění odmítnout. Ručitel může také odepřít plnění, pokud věřitel zapříčiní, že pohledávka nebude moci být uspokojena dlužníkem (§549 ObčanZ). Věřitelovo chování (aktivní nebo pasivní) musí být v příčinné souvislosti s nemožností plnění dlužníka, půjde zejména o situace, kdy bezdůvodně odmítne přijmout plnění, nebo neposkytne potřebnou součinnost.

Zaplacením pohledávky ručitelem věřiteli zaniká původní závazkový právní vztah mezi věřitelem a dlužníkem. Ručitel má pak podle §550 vůči věřiteli nárok na náhradu toho, co za něj plnil věřiteli. Toto právo podléhá obecné tříleté promlčecí době podle §101 ObčanZ.

---

⁶⁹ Občanský zákoník, velký akademický komentář, Praha: Linde, 2008, str. 1580

3.5.2. Zástavní právo

Možnost uplatnění zástavního práva, pokud je k zajištění pohledávky sjednáno, je další potencionální následek porušení smlouvy. Podle § 152 ObčanZ slouží zástavní právo k zajištění pohledávky pro případ, že dluh, který ji odpovídá, nebude včas splněn s tím, že v tomto případě lze dosáhnout uspokojení z výtěžku zpeněžení zástavy. Uplatnění zástavního práva tedy přichází v úvahu v případě, že povinná strana nedodrží smlouvu a nesplní včas svůj závazek. Zástavní právo má, jak uvádí právní věda, oproti ostatním institutům nemalé výhody. Zatímco ručení může ztratit na spolehlivosti v souvislosti s proměnami majetku ručitele, předvídané srážky ze mzdy nebo jiných příjmů se ukáží nerealizovatelnými v důsledku změn těchto příjmových zdrojů, zástavní právo naproti tomu představuje pro věřitele o mnoho vyšší stupeň jistoty.⁷⁰ Zvláště pak v době finanční krize, kdy je zajištění závazků instituty které jen zvyšují dlužníkům dluh neefektivní a tyto instituty tím pádem ztrácejí svoji původní hlavní funkci, tj. funkci zajišťovací.

Systematicky je zástavní právo zařazeno v Občanském zákoníku v části druhé – věcná práva, hlavě třetí A – právo zástavní a zadržovací, v paragrafech 152 -174. Jedná se o poměrně obsáhlou úpravu, doplněnou §117a obchodního zákoníku a §39 a 44 zákona o cenných papírech.

Aby zástavní právo platně vzniklo, musí splňovat požadavky kladené zákonem. V první řadě, zajištěna zástavním právem může být jen platná a vymahatelná pohledávka, pohledávka nesmí být neplatná a to ani absolutně ani relativně, nesmí se také jednat o naturální pohledávku. Půjde zejména o peněžité pohledávky, ale je možné sjednat zástavní právo i u nepeněžité pohledávky (§155 odst.1), ale taková pohledávka musí být vyjádřitelná v penězích. Zajistit je možné i pohledávku, která má teprve vzniknout.

Dále musí být jako předmět zástavy sjednána věc nebo právo, které je k tomu způsobilé. Jako předmět zástavního práva může být sjednána věc movitá, nemovitá, podnik nebo jiná věc hromadná, soubor věcí nebo jiné majetkové právo, pokud to jeho povaha připouští, byt nebo nebytový prostor ve vlastnictví podle zvláštního zákona, cenný papír nebo předmět průmyslového vlastnictví (§ 153 odst. 1 ObčanZ). Vlastník zastavované věci s ní nesmí mít omezené dispoziční právo. Pokud se jedná o pohledávku větší hodnoty, je možné ji

---

⁷⁰ Občanské právo hmotné 1, Praha: ASPI, 2002, str. 385

zajistit i více samostatnými zástavami, zákon pro tento případ používá termínu vespolné zástavní právo (§153 odst. 3). Zákon umožňuje použít jako zástavu pohledávku, která je sama zastavena zástavním právem, potom se jedná o podzástavní právo a osoba z něj oprávněná je podzástavní věřitel. Podzástavní právo je upraveno v občanském zákoníku v §173, 174. Na podzástavní právo se přiměřeně použijí ustanovení o právu zástavním a o jeho vzniku nemusí být vlastník zastavené věci informován. Z jeho pozice se mění pouze osoba, která se bude hojit na jím poskytnuté zástavě.

Poslední podmínka se týká právního titulu, na základě kterého zástavní právo vzniká. Vzniku zástavního práva se věnuje §156 až 161. Podle §156 ods. 1 vzniká zástavní právo na základě písemné smlouvy, ta musí podle zákona obsahovat označení zástavy a zajištěné pohledávky. Smluvními stranami zpravidla budou strany závazku, který bude zástavní smlouva zajišťovat, zákon ale nevylučuje, aby věc, která je předmětem zástavní smlouvy, byla vlastněna osobou odlišnou od dlužníka, v takovém případě musí být zástavní smlouva sjednána mezi věřitelem zajišťované pohledávky a vlastníkem věci. Písemná forma je obligatorní, v případě nedodržení je zástavní smlouva neplatná. V zástavní smlouvě musí být nezaměnitelným způsobem uveden předmět zástavního práva (zástava) a pohledávka, která se zjišťuje, tj. den a právní důvod vzniku pohledávky, její předmět a v penězích vyjádřená výše, splatnost, výše úroků a výše úroků z prodlení.⁷¹ Aby byl vznik zástavního práva dokonán, aby byl perfektní, vyžaduje ještě zákon u věcí movitých jejich odevzdání zástavnímu věřiteli (§157 odst. 2) a u nemovitostí vyznačením zástavního práva v katastru nemovitostí (157 odst. 1). Další důvody vzniku zástavní smlouvy jsou rozhodnutí soudu o schválení dohody o vypořádání dědictví, nebo za podmínek stanovených zákonem může zástavní právo vzniknout na základě rozhodnutí soudu nebo správního úřadu, popřípadě přímo ze zákona.

V okamžiku odevzdání předmětu zástavy věřiteli, přechází na něj společně s věcí i některá práva a povinnosti, co se týče opatrování věci. V první řadě má věřitel právo věc držet po celou dobu trvání zástavního práva (§162 odst. 1 ObčanZ), užívat ji, požívat jejích plodů smí pouze pokud je tak dohodnuto se zástavcem. Dokud má věřitel věc v držení, musí se k ní chovat s péčí řádného hospodáře, účelně vynaložené náklady spojené s držením věci je věřitel oprávněn žádat po dlužníku. Zástavní dlužník nesmí dělat nic, co by snížilo cenu zástavy. Pokud cena klesne, takže zástava už není způsobilá zajišťovat pohledávku je dlužník povinen

---

⁷¹ Občanské právo hmotné 1, Praha: ASPI, 2002, str. 391

na vyžádání zástavního věřitele zástavu doplnit. Jestliže tak dlužník bez zbytečného odkladu neučiní, stane se pohledávka splatnou v rozsahu, ve kterém není zajištěna.

K řádnému uplatnění zástavního práva je v první řadě nutná existence platné zástavní smlouvy a potom prodlení dlužníka, které aktivuje smlouvou předpokládaný následek. Zástavní právo se realizuje prodejem zástavy (§165 odst.1 ObčanZ), prodej se uskuteční na návrh věřitele veřejnou dražbou podle zákona o veřejných dražbách, nebo soudním prodejem zástavy, postup je upraven v občanském soudním řádu. Z realizované kupní ceny zástavní věřitel vydá bez zbytečného odkladu dlužníkovi výtěžek prodeje převyšující jeho zajištěnou pohledávku po odečtení účelně vynaložených nákladů.⁷²

4. Úprava podle navrhovaného Občanského zákoníku

V současné době je ve schvalovacím procesu Parlamentu ČR návrh nového Občanského zákoníku. Na tomto návrhu pracovali několik let přední čeští civilisté, hlavními autory pak jsou profesor Karel Eliáš a docentka Michaela Zuklínová. Autoři si dali za cíl sjednotit občanskoprávní materii do jednoho kodexu, který by měl nahradit řadu zákonů. Znamená to, že nový kodex má mít povahu zákona s *generální působností pro celé právo soukromé* a dále se *subsidiární aplikovatelností* ve vztahu k právním předpisům z oblastí zvláštních (speciálních) práv soukromých (např. obchodní právo, pracovní právo atd.).⁷³ Ideově vychází kodex z evropské kontinentální tradice, respektuje evropskou integraci a snaží se k ní přiblížit, naopak odmítá socialistické pojetí práva, na kterém stojí dosavadní občanský zákoník. Zdůrazňuje individualismus soukromého práva a autonomii vůle člověka.

Odpovědnost za vady a za škodu

Základní konstrukce odpovědnosti za škodu bude v zásadě podobná, i podle nové úpravy bude odpovědnost upravena na dvou úrovních, a sice na odpovědnost obecnou a odpovědnosti zvláštní. Nová úprava obecné odpovědnosti bude stát na subjektivním principu, s tím že presumovat se bude zavinění z nedbalosti. Přičemž v praxi by měly soudy rozlišovat mezi nedbalostí podnikatelů a nepodnikatelů. U podnikatelů bude předpokládána vyšší míra

---

⁷² Občanské právo hmotné 1, Praha: ASPI, 2002, str. 405

⁷³ Občanský zákoník, velký akademický komentář, Praha: Linde, 2008, str. 40

odbornosti, podobně jak to v dnešní době stanovuje Obchodní zákoník. Důvodová zpráva uvádí: „pro případy škod způsobených porušením smluvní povinnosti se vyžaduje, aby škůdce prokázal, že mu splnění povinnosti, k níž se smluvně zavázal, zabránila mimořádná překážka, kterou při vynaložení řádné péče nemohl ani předvídat, ani odvrátit a která nemá původ v jeho osobních poměrech.“⁷⁴ Pojetí odpovědnosti za škodu bude širší, poškozený se bude moci domáhat kromě náhrady za skutečnou škodu a ušlý zisk ještě finanční zadostiučinění za nemajetkovou újmu, té se poškozený bude moci domáhat sice jen v konkrétně stanovených případech, které jsou pojaty široce.

Smluvní pokuta

Návrh nového občanského zákoníku systematicky zařazuje smluvní pokutu pod oddíl „utvrzení závazku“, Uznání dluhu, ani smluvní pokuta totiž hospodářsky nezajišťují pohledávku věřitele, třebaže mu poskytují jiné výhody. Uznáním dluhu je závazek utvrzen v tom smyslu, že uznání dluhu zakládá právní domněnku existence dluhu. Také smluvní pokuta utvrzuje závazek, a to tím způsobem, že dlužník je hrozbou další povinnosti (povinnosti k sankčnímu plnění) více motivován k splnění prvotní povinnosti.⁷⁵ V návrhu je výslovně řečeno, že smluvní pokuta může být sjednána i v jiném plnění než v penězích, jak ostatně dovozuje K. Eliáš v komentáři občanského zákoníku již ze současné úpravy.⁷⁶ K hlavní změně došlo v podobě zavedení moderačního práva soudu, obdobného jako u úpravy obchodněprávní, kdy soud může snížit nepřiměřenou pokutu s ohledem na hodnotu a význam zajišťované povinnosti až do výše vzniklé škody. Také se zpřísnují podmínky placení smluvní pokuty vypuštěním §544 odst.3 ObčanZ, takže povinnost platit smluvní pokutu může vzniknout i v případech nezaviněného porušení smluvní povinnosti. V ostatním se nová úprava od staré neliší.

---

⁷⁴ Důvodová zpráva k návrhu nového občanského zákoníku

⁷⁵ Důvodová zpráva k návrhu nového občanského zákoníku

⁷⁶ Je-li samotné ujednání o smluvní pokutě věcí smluvní autonomie stran, lze sotva shledávat důvody, proč by musel být předmět konvencionální pokuty reprezentován jen peněžitou sumou. Občanský zákoník, velký akademický komentář, Praha: Linde, 2008

Prodlení a úroky z prodlení

V otázce prodlení vychází návrh nového občanského zákoníku ze současné obchodněprávní úpravy. Posun oproti ní je především v konstrukci návrhu formulujícího obecný důvod, podle něhož i prodlení věřitele opravňuje dlužníka k odstoupení od smlouvy.⁷⁷

Některé další následky porušení smlouvy

Co se ručení týče, přebírá nová občanskoprávní úprava až na pár drobností úpravu současného obchodního zákoníku, obdobně tomu je u institutu bankovní záruky a uznání dluhu. U dohody o srážkách ze mzdy pak vychází ze současné úpravy občanského zákoníku a zákoníku práce. A jako základ pro zajišťovací převod práva posloužil návrh občanského zákoníku z roku 1937.

---

⁷⁷ Důvodová zpráva k novému občanskému zákoníku

5. Závěr

Cílem této práce bylo udělat systematický přehled následků, které nastupují v případě porušení smlouvy. Tyto následky jako prodlení, odpovědnost za škodu, odpovědnost za vady, smluvní pokuta a s nimi spojené zástavní právo a ručení měly být přiblíženy a jejich obsah vysvětlen stručně a přehledně, tak aby se mohl čtenář orientovat v problematice a věděl, za jakých podmínek může využít konkrétního prostředku na svoji obranu a kde je tento institut upraven. Většina institutů, kterými se zabývá tato práce, je upravena v občanském zákoníku, s tím, že obchodní zákoník nabízí úpravu odchylnou. Občanskoprávní úprava je úpravou subsidiární a použije se v případě absence příslušných ustanovení v obchodním zákoníku. Speciální úprava je dále v zákoně o odpovědnosti za škodu způsobenou vadou výrobku. V návrhu nového občanského zákoníku již je úprava úplná a mnohem přehlednější k orientaci.

Vzhledem k četnosti rozmanitosti způsobů porušování smluv v praktickém životě je k danému tématu velké množství literatury, ať již v podobě učebnic, komentářů, nebo rozhodnutí soudů. Interpretace většiny institutů je stejná u různých autorů. Jsou zde ale výjimky. Například u smluvní pokuty panuje neshoda ohledně její přípustnosti, jestliže si strany sjednají, že bude možné ji vymáhat společně s náhradou škody, popřípadě, zda lze sjednat smluvní pokutu i v jiném plnění než v penězích.

Na závěr každé kapitoly je provedeno srovnání s obchodně právní úpravou, je upozorněno na podobnosti a rozdíly. Na konci celé práce, je pak ve stručnosti představena nová občanskoprávní úprava daného tématu.

6. Resumé

Consequences of breaking the contract in civil law – Most of the relations is in civil law established by the contract. Contractual freedom is one of the basic freedoms provided by modern democratic state. But unfortunately with the increasing amount of contracts there is also increasing number of cases when the contract is breached (intentionally or not) by one of the contractual partners. The law presumes such cases and provides particular consequences. These consequences are the subject of this thesis. According to the Czech civil law there are following institutes which can follow after breaching the contract: Default, the interest on the sum in arrears, a late payment charge, damages, penalty clause, liability for defects. The thesis is divided into several parts according to the described consequence.

At the beginning of the thesis, there is an introduction into the problem, then there is described the contract. There is explained the term, then the process of making the contract (proposal and its acceptance). After clarifying the basic term of the thesis follows the description of mentioned consequences. The first is damages, it is placed in the front place because of its importance and many variations and possibilities of use. It comes after fulfilling certain conditions: Breaching of the legal duty, existence of the damage, relationship of cause and effect between the wrongful act and the harm and fault. The regulation of the liability for damage is in Civil Code §420 and following. This regulation is completed by the particular law no 59/1998 Coll., as amended by Act no 209/2000 Coll., which is based on directive no 85/374/EEC Product Liability. The princip of liability for damages is that the subject, who violated the contract should compensate to the other side not only the damage, that was caused. But also other provable costs which has the aggrieved party with lodging the claim.

Penalty clause is another very important institute of private law, its functions are mainly to punish the breacher of the contract and to use the money as a monetary compensation of the caused damage.

When one side of the contract is delayed with the payment it gets to the default. With default is connected paying the interest. Interests are considered as a price of the money and according to the Civil code it is impossible to claim both together.

Typical institut for consumers and their protection is liability for defects. The consumer protection has an increasing trend. There is a new legal regulation from recent time, which prolonged period in which it is possible to claim potential defects to 24 months.

In the end I tried to briefly introduce changes that will come with the new Civil Code.

7. Použitá literatura

Civilní judikatura, výběr aktuálních rozhodnutí Nejvyššího soudu a Ústavního soudu České republiky, 2. vydání, Praha: Linde, 2005

Fiala, J. a kol., Občanské právo. Praha: ASPI, a.s., 2006

Holub, M. Fiala, J., Bičovský J., Občanský zákoník, poznámkové vydání s judikaturou a literaturou, Praha: Linde 2005

Holub, M., Bičovský, J., Pokorný, M., Hochman, J., Koblíha, I., Ondruš, R. Odpovědnost za škodu v právu občanském, pracovním, obchodním a správním. Praktická příručka. Praha: Linde, 2005

Kurs obchodního práva, obchodní závazky, 4.vydání, Bejček, Eliáš, Raban a kolektiv, Praha: C. H. Beck, 2007

Nařízení vlády č. 163/2005 Sb.

<http://portal.justice.cz/ms/ms.aspx?o=23&k=381&j=33&d=125304> – Návrh nového občanského zákoníku, Důvodová zpráva k návrhu nového občanského zákoníku

Občanské právo hmotné 1, Knappová M., Švestka J. a kol., 3. vydání, Praha: Linde 2006,

Občanské právo hmotné 2, Knappová M., Švestka J., Dvořák J., 4. vydání, Praha: Linde 2006

Občanské právo hmotné, J. Fiala, M. Kindl a kolektiv, Praha: Nakladatelství Aleš Čeněk, 2007

Občanský zákoník, komentář, Jiří Švestka, Jiří Spáčil, 2.vydání, Praha: C. H. Beck, 2009

Občanský zákoník, komentář, 10. vydání, Praha: C. H. Beck, 2006

Občanský zákoník, velký akademický komentář, Karel Eliáš a kolektiv, Praha: Linde, 2008

Odpovědnost za škodu v právu občanském a pracovním, Pokorný M., Hochman J., Praha: Linde, 2008

Ochrana majetku, Tomáš Hulva, Praha: Linde, 2008

Ochrana spotřebitele v praxi, B. Tomančáková, Praha: Linde, 2008

Přehled judikatury ve věcech náhrady škody, sestavil Petr Vojtek, Praha: ASPI, 2006

Přehled judikatury ve věcech zajištění závazků, sestavila Ivana Štenglová, Praha: ASPI, 2007

Rozpor s dobrými mravy a jeho následky v civilním právu, Jaroslav Salač, 2. vydání, Praha: C. H. Beck, 2004

Splnění závazku a jiné způsoby jeho zániku. Knapp, V. Praha: Nakladatelství Československé akademie věd, 1955

Zák. č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky

Zák.č. 2/1993 Sb., Listina základních práv a svobod

Zák.č. 40/1964 Sb., Občanský zákoník

Zák.č. 59/1998 Sb. o odpovědnosti za škodu způsobenou vadou výrobku

články

Pohl, T.: Odpovědnost za vady plnění u kupní smlouvy podle občanského zákoníku in právní rádce 1/2006

NOVÁČEK, R., Přiměřenost smluvní pokuty a moderační právo soudu. Právní rozhledy, 2002, č. 3

Hrádek J., Předšmluvní odpovědnost: culpa in contrahendo, Jurisprudence 4/2009

8. Obsah

ÚVOD	- 4 -
1. ZÁSADY A PRINCIPY OBČANSKÉHO SMLUVNÍHO PRÁVA	- 6 -
2.1. SMLOUVY	- 7 -
<i>2.2. Formy smluv</i>	<i>- 8 -</i>
<i>2.3. Vznik smlouvy</i>	<i>- 8 -</i>
<i>2.4. Obsah smlouvy</i>	<i>- 8 -</i>
<i>2.5. Zánik smlouvy</i>	<i>- 8 -</i>
<i>2.6. Krátce k předsmuvní odpovědnosti- culpa in contrahendo</i>	<i>- 9 -</i>
3. NÁSLEDKY PORUŠENÍ SMLOUVY	- 9 -
<i>Promlčení a prekluze</i>	<i>- 12 -</i>
3.1. NÁHRADA ŠKODY	- 14 -
<i>Předpoklady odpovědnosti za škodu</i>	<i>- 15 -</i>
<i>Okolnosti vylučující protiprávnost</i>	<i>- 18 -</i>
<i>Liberační důvody</i>	<i>- 20 -</i>
<i>Případy zvláštní odpovědnosti za škodu</i>	<i>- 20 -</i>
<i>Uplatnění práva z odpovědnosti za škodu a jeho promlčení</i>	<i>- 23 -</i>
3.2. SMLUVNÍ POKUTA	- 24 -
<i>Pojem a funkce</i>	<i>- 24 -</i>
<i>Forma a obsah.</i>	<i>- 25 -</i>
<i>Vztah smluvní pokuty k ostatním následkům porušení smlouvy</i>	<i>- 28 -</i>
<i>Smluvní pokuta a penále</i>	<i>- 29 -</i>
<i>Smluvní pokuta a odstoupení od smlouvy</i>	<i>- 30 -</i>

<i>Vznik nároku na smluvní pokutu</i>	- 30 -
<i>Srovnání úpravy s obchodním zákoníkem</i>	- 31 -
<i>Vztah smluvní pokuty a dobrých mravů</i>	- 33 -
<i>Zánik a uplatnění smluvní pokuty</i>	- 34 -
3.3. PRODLENÍ	- 35 -
<i>Prodlení dlužníka</i>	- 36 -
<i>Úroky z prodlení</i>	- 37 -
Prodlení věřitele	- 40 -
3.4. ODPOVĚDNOST ZA VADY	- 41 -
<i>Dělení vad</i>	- 42 -
<i>Záruční odpovědnost</i>	- 42 -
<i>Neplatnost smlouvy</i>	- 43 -
<i>Uplatnění práv z odpovědnosti za vady</i>	- 44 -
3.5. OSTATNÍ NÁSLEDKY PORUŠENÍ SMLOUVY, NĚKTERÉ ZAJIŠŤOVACÍ PROSTŘEDKY	- 45 -
<i>3.5.1. Ručení</i>	- 46 -
<i>3.5.2. Zástavní právo</i>	- 48 -
4. ÚPRAVA PODLE NAVRHOVANÉHO OBČANSKÉHO ZÁKONÍKU	- 50 -
<i>Odpovědnost za vady a za škodu</i>	- 50 -
<i>Smluvní pokuta</i>	- 51 -
<i>Prodlení a úroky z prodlení</i>	- 52 -
<i>Některé další následky porušení smlouvy</i>	- 52 -
6. RESUMÉ	- 54 -
7. POUŽITÁ LITERATURA	- 56 -